

เสียใจ...คนตายไม่ได้อ่าน

บทพระนิพนธ์ ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

เรื่อง “ความเชื่อและวรธรรมคติ” “วิธีสร้างบุญบารมี”

โดย... นายไพศาล แสนไชย ถึงพุทธบริษัททั่วไป

ชาย - หญิง ที่พึงหลีกเลี่ยง

จาก.. กระดิ่งน้อย ห้อยวิหาร

ลักษณะหญิงชายที่พึงหลีกเลี่ยงในการคบหาเป็นสหายหรือนำมาเป็นคู่ครอง ทั้ง ๙ ประการ ตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังนี้

๑. หญิงชายใด มีนิสัยโหดร้าย ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน หญิงชายประเภทนี้มีจิตใจเร่าร้อน กระวนกระวายคล้ายไฟสุมขอน เพราะจิตใจขาดความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์และขาดน้ำจิตน้ำใจ

๒. หญิงชายใด ลบหลู่ดูหมิ่นญาติสนิทมิตรสหายและเพื่อนร่วมงาน มีนิสัยชอบยกตนข่มท่านเหนือกว่าผู้อื่นอยู่เสมอ และชอบดูถูกดูแคลนให้ผู้อื่นเจ็บช้ำน้ำใจอยู่เป็นประจำ หญิงชายประเภทนี้มีจิตใจเย่อหยิ่งจองหองพองขน เพราะจิตใจขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน

๓. หญิงชายใด อิจฉาริษยา เห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน มีนิสัยอิจฉาตาร้อน หญิงชายประเภทนี้มีจิตใจบกพร่องไม่อยากให้ใครได้ดีเกินหน้า เพราะจิตใจขาดความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. หญิงชายใด ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เคยแม้จะบริจาคทรัพย์สินเงินทองช่วยเหลือผู้อื่น หญิงชายประเภทนี้มีจิตใจคับแคบ ชอบเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เข้าตำราขี้ไม่ให้หมากิน เพราะจิตใจขาดการทำบุญสุนทาน และขาดสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อผู้อื่น

๕. หญิงชายใด เจ้าเล่ห์มารยา หน้าไหว้หลังหลอก หญิงชายประเภทนี้จิตใจมีเล่ห์เพทุบาย เพราะจิตใจขาดสัจจะความจริงใจต่อตนเอง และต่อบุคคลอื่น

๖. หญิงชายใด มักอวด ชอบคุยโม้ คุยโต ว่าตัวเองเป็นผู้ที่วิเศษกว่าผู้อื่น และชอบโอ้อวดว่าเส้นใหญ่สามารถจะทำกิจการใดๆ ให้สำเร็จทุกอย่าง จะทำได้หรือไม่ได้ก็ขอคุยโม้โอ้อวดไว้ก่อน หญิงชายประเภทนี้ มีจิตใจจองหองพองขน เพราะจิตใจขาดความพอดี

๗. หญิงชายใด โกหกหลอกลวง ยุยงส่งเสริมให้เกิดความบาดหมางกัน ชอบเยาะเย้ยพูดจาในสิ่งที่ไม่มีประโยชน์มีแต่โทษ เพราะจิตใจขาดสัจจะวาจาและความจริงใจต่อตนเอง และบุคคลอื่นที่คบหาสมาคม

๘. หญิงชายใด ปรารถนาลามก มักมากจิตใจหมกมุ่นงุ่นง่านอยู่แต่ในเรื่อง ความรักความใคร่ หลงใหลอยู่ในกามารมณ์ หญิงชายประเภทนี้ มีจิตใจเร่าร้อน กระวนกระวาย เพราะจิตใจขาดความสำรวมระวังและเข้าใจผิดเกี่ยวกับสรีระร่างกายของตนเอง

๙. หญิงชายใด เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เห็นว่าทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป พ่อแม่ไม่มีบุญคุณ จึงไม่ต้องตอบแทนพระคุณ หญิงชายประเภทนี้ มีจิตใจที่บอดสนิท เห็นชั่วเป็นดี เพราะจิตใจขาดความเห็นที่ถูกต้องตามหลักธรรม

หากเราหลีกเลี่ยงคบหากับคนประเภทนี้ได้ ชีวิตจะมีความสุขเจริญรุ่งเรืองตลอดไป

ที่ พ ๕๕๐/๒๕๔๐

สำนักเลขานุการ
สมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

เรื่อง การทูลขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์ บทพระนิพนธ์

เรื่อง **"เรื่องความเชื่อและวรธรรมคติ"**

เจริญพร นายไพศาล แสนไชย

ตามที่หนังสือลงวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ กราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์บทพระนิพนธ์เรื่อง **"เรื่องความเชื่อ และวรธรรมคติ"** ในพิธีการเปิดการประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์ทั่วประเทศ ณ ศาลาวรลักษณาวดี วัดพระยายัง วันที่ ๑๓-๑๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๐ เพื่อแจกจ่ายให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป รายละเอียดแจ้งแล้วนั้น

ความทราบฝ่าพระบาทแล้ว ประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์บทพระนิพนธ์ ดังกล่าวได้ตามที่กราบทูลขอ จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบ

ขออำนวยพร

(พระมหารัชมงคลดิลก)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

โทร. ๐๒-๒๘๑-๒๘๓๑-๓ โทรสาร. ๐๒-๒๘๐-๐๓๔๓

๑๑๙ บ้านท่ากองิ้ว ตำบลปากบ่อง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๒๐

๙ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์บทพระนิพนธ์เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"**

กราบนมัสการ พระเทพสารเวที ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

ด้วยกระผม นายไพศาล แสนไชย พร้อมด้วยคณะญาติธรรม และพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า มีความประสงค์ขอกราบทูล สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงทราบฝ่าพระบาทเพื่อขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์บทพระนิพนธ์ เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"** ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาและทราบแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม โดยแจกฟรีเป็นธรรมทาน จำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ เล่ม *(หนึ่งหมื่นเล่ม)* ในการนี้ กระผมขอมอบหมายให้ อาจารย์ธาวิษ ถนอมจิตต์ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม และเลขานุการกองทุนพระองค์เจ้าวิมลฉัตร เป็นผู้ประสานงาน เพื่อขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์บทพระนิพนธ์ เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"** ดังกล่าว

จึงขอกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณานำความขึ้นกราบทูลทรงทราบฝ่าพระบาทต่อไป จักเป็นพระคุณยิ่ง

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

(นายไพศาล แสนไชย)

โทร. ๐๘-๙๗๕๕-๐๙๘๑

ที่ พ ๑๒๐๕/๒๕๕๕

สำนักเลขานุการ
สมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์บทพระนิพนธ์ เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"**

เจริญพร นายไพศาล แสนไชย

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๕

ตามหนังสือที่อ้างถึงกราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอประทานอนุญาตจัดพิมพ์พระนิพนธ์ เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"** เพื่อแจกเป็นธรรมทาน เพื่อเป็นการเผยแผ่พระธรรม คำสั่งสอนของสมเด็จบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมครูของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติสืบต่อไป รายละเอียดแจ้งแล้วนั้น

ได้นำความขึ้นกราบทูลทรงทราบฝ่าพระบาทแล้ว ทรงอนุโมทนาและประทานอนุญาตให้จัดพิมพ์บทพระนิพนธ์ เรื่อง **"วิธีสร้างบุญบารมี"** ดังกล่าว

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดทราบ

ขออำนวยพร

(พระเทพสารเวที)

ผู้ปฏิบัติหน้าที่เลขานุการสมเด็จพระสังฆราช

โทร. ๐-๒๒๘๑-๒๘๓๑-๓ โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๐๓๔๓

วรธรรมคติ

ในพิธีเปิดการประชุมสัมมนาพระอุปัชฌาย์ทั่วประเทศ

ณ ศาลาวรลักษณาวดี วัดพระยายัง

วันที่ ๑๓ - ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐

ยินดีที่ได้มาพบกันพร้อมหน้าอีกครั้งหนึ่ง โดยมีความห่วงใย พระพุทธศาสนาเป็นเหตุให้ปรารภจัดขึ้น และก็เป็นความถูกต้องที่มี ความห่วงใยพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากเป็นพิเศษในระยะนี้ ระยะที่พุทธศาสนิกชนผู้ห่วงใยพระพุทธศาสนากำลังเคลื่อนไหวแสดงความเป็นห่วง อย่างควรได้รับอนุโมทนาสาธุการเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนสุภาษิต บทที่ว่า **"ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะก่อให้เกิดสุข"** นั้นเป็น ความเจริญอยู่ทุกกาลสมัย ความสุขเกิดแต่ความสำเร็จประสงค์สิ่งใด แม้สำเร็จสมประสงค์ ความสุขย่อมเกิด และความสำเร็จจักเกิดก็เมื่อ มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ประกอบกระทำเป็นไปตามพุทธศาสนสุภาษิตแน่แท้

ดังนั้นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของพระอุปัชฌาย์ก็คือ ปลูกฝังความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่เหล่าผู้เป็นพุทธศาสนิกให้มาก ที่สำคัญที่สุดในการปลูกฝังความสามัคคี คือต้องให้ความเข้าใจอย่างชัดแจ้งว่า สัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ ต้องมีการจะปลูกฝังความสามัคคี กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความเห็นผิดหรือมิจฉาทิฐิเป็นศัตรูร้ายแรงของความสามัคคี นั่นก็คือ แม้ความสามัคคีกันทำความไม่ถูกต้อง ผลที่เกิดตามมาก็ย่อมไม่ถูกต้องด้วย เช่น ในบางเรื่องหมู่คณะหนึ่งมีความสามัคคีทำกัน แต่อีกหมู่คณะหนึ่ง

มีความสามัคคีไม่ทำด้วยมีทิฐิไม่ตรงกันคือ หมู่หนึ่งเห็นว่าทำแล้วจะเกิดผลดีแก่พุทธศาสนา อีกหมู่หนึ่งเห็นว่าจะทำให้ความแตกสามัคคีในผู้นับถือศาสนาทั้งหลายอื่น **ความสำคัญจึงอยู่ที่ว่าจุดไหนสำคัญ จุดไหนเป็นความยิ่งใหญ่สำหรับไทยเรา ผู้มีพุทธศาสนาประจำชาติ พึงพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ**

ท่านผู้เป็นพระอุปัชฌาย์มีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการเทิดทูนพระพุทธศาสนา พระเณรจะเกิดได้ก็เพราะท่านทั้งหลายเป็นผู้ให้เกิด พระพุทธศาสนามีพระเณรเป็นผู้สืบอายุยืนนานเพียงใด งดงามเพียงใด แล้วแต่พระเณรเป็นสำคัญ พระเณรต้องได้รับการปลูกฝังให้เทิดทูนพระพุทธศาสนาอย่างเต็มสติปัญญาความสามารถ และพระเณร นี้แหละที่จะเป็นกำลังนำญาติโยม พุทธศาสนิกทั้งหลาย ให้มีความสามัคคีปฏิบัติเทิดทูนพระพุทธศาสนาต่อไป จำนวนผู้สามัคคีมีมากเพียงไร ผลสำเร็จย่อมยิ่งใหญ่เพียงนั้น ความสุขที่เกิดตามมาย่อมยิ่งใหญ่เช่นกัน ที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับความเป็นพระเณรจะเป็นเครื่องเทิดทูนพระพุทธศาสนา ให้ลอยพ้นความสกปรกเศร้าหมองของกิเลส ทั้งหลายคือ ต้องปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัยที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงวางไว้เพื่อปกป้องคุ้มครองพระเณรให้สะอาดงดงามควรแก่ความเป็นศรัทธาเลื่อมใส ควรแก่ความเป็นเครื่องแวดล้อมเทิดทูนพระศาสนา **เป็นพระก็เป็นพระแท้พระจริง เป็นเณรก็เป็นเณรแท้เณรจริง อย่าเป็น แต่ที่ครองผ้ากาสาวพัสตร์อันบริสุทธิ์สูงส่งอย่าให้ผู้คนกราบไหว้** เพราะเห็นว่าครองผ้ากาสาวพัสตร์ ควรจะอบรมให้เกิดความรู้สึกลึกซึ้งจริงใจเมื่อมีผู้คนมากราบไหว้ ว่าเขากำลังกราบไหว้ผ้ากาสาวพัสตร์ ผู้แทนพระองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่ตัวเราที่เขากราบไหว้ในฐานะผู้แทน พระองค์สมเด็จพระบรมครู เคยได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับ **ท่านพระอาจารย์ หลวงพ่อชา สุภัทโท** ที่ชื่อเสียงท่านเป็นที่รู้จักกันดี เป็นเครื่องเตือนสติที่ดีมาก มีญาติโยมผู้หนึ่งไปกราบเรียนท่านว่ากราบไหว้พระเณรทุกรูปอย่างเคารพนอบน้อมเสมอ เพราะท่าน

ครองผ้ากาสาวพัสตร์ ท่านอาจารย์ตอบทันทีสั้น ๆ ตรงไปตรงมาอย่างกล้าหาญ ท่านตอบว่า **"ถ้าเอาผ้าเหลืองไปห่มหมา จะไหว้ไหมโยม"** ก็ขอเชิญคำสอนที่มีค่า สูงส่งของท่านมาฝากในวันนี้ ขอให้ช่วยนำไปฝากต่อ ๆ ไปด้วย จะเป็นบุญแน่นอน ก็ขอเปิดประชุมสำคัญด้วย คำสำคัญของท่านพระอาจารย์ หลวงพ่อชา ท่านเช่นนี้.

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

โลกก็เหลว... ธรรมก็แหลก.. เป็นแบกบอน
เหลือแต่เที่ยว... กิน.. นอน.. สามอันเท่านั้นเอย

วิธีสร้างบุญบารมี

บุญ ความหมายของบุญ[๑] คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติชอบทางกาย วาจา ใจ และกุศลธรรม

มีพุทธพจน์ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า **"ท่านทั้งหลาย อย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข"**

บารมี มาจากคำบาลีว่า **"ปารมี"** มีความหมายว่า **"คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง"** หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ **"ความดีที่บำเพ็ญไว้, ข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงพระนิพพาน"**

วิธีสร้างบุญบารมี หรือที่ตั้งแห่งการทำบุญในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา[๒] นิยมเรียกกันว่า **"ทาน ศีล ภาวนา"** ซึ่งการให้ทานหรือทำทานนั้น เป็นการสร้างบุญที่เป็นเบื้องต้นที่สุด ได้บุญน้อยที่สุดในการทำบุญทั้ง ๓ ขั้นนี้ ซึ่งไม่ว่าจะสร้างบุญด้วยการให้ทานมากมายเพียงไร ก็ไม่มีทางจะได้บุญมากกว่าการรักษาศีลไปได้ และถึงจะถือศีลเข้มข้นเคร่งครัดอย่างไร ก็ไม่มีทางจะได้บุญมากเกินไปกว่าการเจริญภาวนาไปได้ ฉะนั้นการเจริญภาวนา จึงเป็นการสร้างบุญบารมีที่มีกำลังสูงที่สุด ได้บุญบารมีมากที่สุด

---

[๑] หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ โดย พระพรหมคุณาภรณ์ *(ประยุทธ์ ปยุตฺโต)* ให้ความหมายของคำว่า **"บุญ"** ไว้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน, ความดี, กุศล, ความสุข, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ, กุศลธรรม

[๒] บุญกิริยาวัตถุ ๓ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ ได้แก่ ๑) ทานมัย ให้ปันสิ่งของ ๒) สีลมัย รักษาศีล ประพฤติชอบ ๓) ภาวนามัย เจริญภาวนา ให้สุขสงบ และสว่างใจ

ทุกวันนี้เราส่วนใหญ่เน้นแต่การให้ทานอย่างเดียว เช่น ทำบุญ ตักบาตร ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า สละทรัพย์สร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ ส่วนการวิรัติรักษาศีล คือถือศีลนั้น แม้จะได้บุญมากกว่า แต่ก็ยังมีเป็นส่วนน้อย ฉะนั้นเพื่อความเข้าใจอันดี จึงขอชี้แจงถึงวิธีการสร้างบุญบารมี ว่าอย่างไร จึงจะลงทุนน้อย แต่ได้บุญบารมีมากที่สุด ดังต่อไปนี้

๑. การทำทาน

การทำทาน ได้แก่การสละทรัพย์สินสิ่งของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่บุคคลอื่น โดยมุ่งหวังจะเจือจุนให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ด้วยความมีเมตตาจิตของตน ทานที่ได้ทำไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบหรือถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการต่อไปนี้แล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญหนุนบารมีมาก กล่าวคือ

องค์ประกอบข้อ ๑. "วัตถุทานที่ให้ ต้องบริสุทธิ์"

วัตถุทานที่ให้ ได้แก่สิ่งของ ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตนได้สละให้เป็นทานนั่นเอง จะต้องเป็นของที่บริสุทธิ์ ที่จะเป็นของบริสุทธิ์ได้จะต้องเป็นสิ่งของที่ตนได้แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ในการประกอบสัมมาอาชีพ ไม่ใช่ของที่ได้มาด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ได้มาโดยทุจริต ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฯลฯ

ตัวอย่าง ๑ ได้มาโดยการเบียดเบียนเลือดเนื้อสัตว์ เช่น ฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า ปลา โค กระบือ สุกร โดยประสงค์จะนำเอาเลือดเนื้อของเขามาทำอาหารถวายพระ เพื่อเอาบุญ ย่อมเป็นการสร้างบาปเอามาทำบุญ วัตถุทานคือเนื้อสัตว์นั้นเป็นของไม่บริสุทธิ์ แม้ทำบุญให้ทานไปก็ย่อมได้บุญน้อย จนถึงเกือบไม่ได้อะไรเลย ทั้งอาจจะได้บาปเสียอีก หากว่าทำทานด้วยจิตที่เศร้าหมอง

แต่การที่ได้เนื้อสัตว์มาโดยการซื้อหาจากผู้อื่นที่ฆ่าสัตว์นั้น โดยตนมิได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการฆ่าสัตว์ก็ดี เนื้อสัตว์นั้นตายเองก็ดี เนื้อสัตว์นั้นย่อมเป็นวัตถุทานที่บริสุทธิ์ เมื่อนำมาทำทาน ย่อมได้บุญมาก หากถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบข้ออื่นๆ ด้วย

ตัวอย่าง ๒ ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ตลอดถึงการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง อันเป็นการได้ทรัพย์มา ในลักษณะที่ไม่ชอบธรรม หรือเจ้าของเดิมไม่เต็มใจให้ ทรัพย์นั้นย่อมเป็นของไม่บริสุทธิ์ ด้วยนำเอาไปกินไปใช้ย่อมเกิดโทษ เรียกว่า **"บริโภคโดยความเป็นหนี้"** แม้จะนำเอาไปทำบุญให้ทาน สร้างโบสถ์วิหาร ก็แทบจะไม่ได้บุญแต่อย่างใด เนื่องด้วยต้องชดใช้หนี้กรรม อันเกิดแต่การเบียดบังยักยอก ฉ้อโกง ปล้นชิงทรัพย์อันได้มาโดยไม่ชอบธรรมเหล่านั้น

สมัยหนึ่งในรัชกาลที่ ๕ มีหัวหน้าสำนักนางโลม ชื่อว่า **"ยายแฟง"** ได้เรียกเก็บเงินจากหญิงโสเภณีในสำนักของตน จากอัตราที่ได้มาครั้งหนึ่ง ๒๕ สตางค์ แกจะชักเอาไว้ ๕ สตางค์ สะสมเอาไว้เช่นนี้ จนได้ประมาณ ๒,๐๐๐ บาท แล้วจึงจัดสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่ง ด้วยเงินนั้นทั้งหมด เมื่อสร้างเสร็จแล้ว แกก็ปลื้มปิติ นำไปนมัสการถาม หลวงพ่อโต วัดระฆัง ว่าที่แกสร้างวัดทั้งวัดด้วยเงินของแกทั้งหมด จะได้บุญบารมีอย่างไร หลวงพ่อโตตอบว่า ได้แค่ ๑ สลึง แกก็เสียใจ เหตุที่ได้บุญน้อย ก็เพราะทรัพย์อันเป็นวัตถุทานที่ตนนำมาสร้างวัดเป็นวิหารทานนั้น เป็นของที่แสวงหาได้มาโดยไม่บริสุทธิ์ เพราะเบียดเบียนมาจากเจ้าของที่ไม่เต็มใจจะให้

ฉะนั้น บรรดาพ่อค้าแม่ขายทั้งหลาย ที่ซื้อของถูกๆ แต่ขายแพงๆ จนเกินส่วนที่ควรจะได้ ผลกำไรที่ได้มาเพราะความโลภจัดจนเกินส่วนนั้น ย่อมเป็นสิ่งของที่ไม่บริสุทธิ์ โดยนัยเดียวกัน

วัตถุทานที่บริสุทธิ์ เพราะการแสวงหาได้มาโดยชอบธรรมดังกล่าว ไม่ได้จำกัดว่าเป็นของมากหรือน้อย มีค่าน้อยหรือมีค่ามาก จะเป็นของดีเลว

ประณีต มากหรือน้อยไม่สำคัญ ความสำคัญขึ้นอยู่กับเจตนาในการให้ทานนั้น ตามกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาที่ตนมีอยู่

องค์ประกอบข้อ ๒ **"เจตนาในการให้ทานต้องบริสุทธิ์"**

การให้ทานนั้น โดยจุดมุ่งหมายที่แท้จริง ก็เพื่อเป็นการขจัดความโลภ ความตระหนี่ เหนียวแน่น ความหวงแหนหลงใหลในทรัพย์สมบัติของตน อันเป็นกิเลสหยาบ คือ **"โลภะกิเลส"**

และขณะเดียวกัน ก็เพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข ด้วยเมตตาธรรมของตน อันเป็นบันไดก้าวแรกในการเจริญเมตตาพรหมวิหาร ในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าได้ให้ทานด้วยเจตนาดังกล่าวแล้ว เรียกว่า เจตนาในการทำทานบริสุทธิ์

แต่เจตนาที่ว่าบริสุทธิ์นั้น ถ้าจะบริสุทธิ์จริง จะต้องสมบูรณ์พร้อมด้วยกัน ๓ ระยะ คือ

(๑) ระยะก่อนที่จะให้ทาน ก่อนที่จะให้ทาน ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีที่จะให้ทาน เพื่อสงเคราะห์ให้ผู้อื่นได้รับความสุข เพราะทรัพย์สินสิ่งของของตน

(๒) ระยะที่กำลังลงมือให้ทาน ระยะที่กำลังลงมือทำทานอยู่นั้นเอง ก็ทำด้วยจิตโสมนัส ร่าเริงยินดี และเบิกบาน ในทานที่ตนกำลังให้ผู้อื่น

(๓) ระยะหลังจากที่ได้ให้ทานไปแล้ว ครั้นเมื่อได้ให้ทานไปแล้วเสร็จ หลังจากนั้นก็ดี นานมาก็ดี เมื่อหวนคิดถึงทานที่ตนได้กระทำไปแล้วครั้งใด ก็มีจิตโสมนัส ร่าเริงเบิกบาน ยินดีในทานนั้นๆ

เจตนาบริสุทธิ์ในทำทานนั้น อยู่ที่การมีจิตโสมนัส ร่าเริง เบิกบาน ยินดีในทานที่ทำนั้นเป็นสำคัญ และเนื่องมาจากเมตตาจิต ที่มุ่งสงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ และให้ได้รับความสุขเพราะทานของตน นับว่าเป็นเจตนาที่บริสุทธิ์ในเบื้องต้น

แต่เจตนาที่บริสุทธิ์เพราะเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้ จะทำให้ยิ่ง ๆ บริสุทธิ์มากขึ้นไปอีก หากผู้ให้ทานนั้น ได้ทำทานพร้อมกับมีวิปัสสนาปัญญา โดยใคร่ครวญถึงวัตถุทานที่ให้ทานนั้นว่า

"บรรดาทรัพย์สินสิ่งของทั้งปวง ที่ชาวโลกนิยมยกย่องหวงแหนเป็นสมบัติกันด้วยความโลภนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เป็นเพียงวัตถุธาตุ ที่มีอยู่ประจำโลก เป็นสมบัติกลาง ไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ"

"วัตถุเหล่านั้น เป็นของที่มีมาตั้งแต่ก่อนเราเกิดขึ้นมา และไม่ว่าเราจะเกิดขึ้นมาหรือไม่ก็ตาม วัตถุธาตุดังกล่าวก็มีอยู่เช่นนั้น และได้ผ่านการเป็นเจ้าของโดยผู้อื่นมาแล้วหลายชั่วคน ซึ่งแต่ละท่านแต่ก่อนนั้นต่างก็ได้ล้มหายตายจากไปแล้วทั้งสิ้น ไม่สามารถจะนำติดตัวไปได้เลย"

"จนในที่สุดก็ได้ตกทอดมาถึงเรา ให้เราได้กินได้ใช้ ยึดถือกันเพียงชั่วคราว แล้วก็ตกทอดสืบเนื่องไปเป็นของคนอื่นๆ ต่อๆ ไป เช่นนี้แม้เราเองก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้ จึงนับว่าเป็นเพียงสมบัติผลัดกันชมเท่านั้น ไม่จากไปในวันนี้ ก็ต้องจากไปในวันหน้า อย่างน้อยเราก็ต้องจากต้องทิ้งเมื่อเราได้ตายลง นับว่าเป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่น ว่า นั่นเป็นเราเป็นของเรา ได้ถาวรตลอดไป"

"แม้ตัววัตถุธาตุดังกล่าวนี้เอง เมื่อมีเกิดขึ้นเป็นตัวเป็นตนแล้วก็ตั้งอยู่ในสภาพนั้นให้ตลอดไปไม่ได้ จะต้องเก่าแก่ ผุพัง บุบสลายไป ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนแต่อย่างไร แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของเราเอง ก็มีสภาพเช่นเดียวกันกับวัตถุธาตุเหล่านั้น ซึ่งไม่อาจตั้งมั่นยั่งยืนอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แก่เฒ่าตายไปในที่สุด"

"เราทั้งหลายย่อมจะต้องพลัดพราก จากของอันเป็นที่รักที่หวงแหนคือทรัพย์สมบัติทั้งปวง"

เมื่อเจตนาในการให้ทานบริสุทธิ์ผุดผ่องดี พร้อมทั้งสามระยะดังกล่าวมาแล้ว ทั้งยังประกอบไปด้วยวิปัสสนาปัญญาดังกล่าวมาแล้ว

ด้วยเจตนานั้นย่อมบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมากได้บุญมาก หากวัตถุทานที่ได้ทำเป็นของบริสุทธิ์ตามองค์ประกอบข้อ ๑ ด้วย ก็ย่อมทำให้ได้บุญมากยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก วัตถุทานจะมากหรือน้อย เป็นของเลวหรือประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ ย่อมใช้ได้ แต่ก็มีข้ออันควรระวังอยู่ ก็คือ การทำทานนั้น อย่าได้เบียดเบียนตนเอง เช่น มีน้อย แต่ฝืนทำให้มาก ๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้ หรือเมื่อได้ทำทานไปแล้ว ตนเอง สามี ภริยา รวมทั้งบุตรด้วย ต้องลำบากขาดแคลนเพราะไม่มีจะกินจะใช้ เช่นนี้ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตนานั้นย่อมไม่บริสุทธิ์ ทานที่ทำไปแล้วนั้น แม้วัตถุทานจะมาก หรือทำมาก ก็ย่อมได้บุญน้อย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ทำทานด้วยเจตนาอันไม่บริสุทธิ์ คือ

ตัวอย่าง ๑ ทำทานเพราะอยากได้ ทำเอาหน้า ทำอวดผู้อื่น เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ใส่ชื่อของตน ไปยืนถ่ายภาพลงโฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ได้รับความนิยมยกย่องนับถือ โดยแท้จริงแล้วตนเองก็มิได้มีเจตนาที่จะมุ่งสงเคราะห์ผู้ใด เรียกว่าทำทานด้วยความโลภ ไม่ได้ทำเพื่อขจัดความโลภ ทำทานด้วยความอยากได้ คืออยากได้หน้า ได้เกียรติ ได้สรรเสริญ ได้ความนิยมนับถือ

ตัวอย่าง ๒ ทำทานด้วยความฝืนใจ ทำเพราะเสียไม่ได้ ทำด้วยความเสียดาย เช่น มีพวกพ้องมาเรี่ยไร ตนเองไม่มีศรัทธาที่จะทำ หรือมีศรัทธาอยู่บ้าง แต่ทรัพย์น้อย เมื่อมีพวกมาเรี่ยไรบอกบุญ ต้องจำใจทำทานไปเพราะความเกรงใจพวกพ้อง หรือเกรงว่าจะเสียหน้า ตนจึงได้สละทรัพย์ทำทานไปด้วยความจำใจ

ในกรณีนี้ย่อมเป็นการทำทานด้วยความตระหนี่หวงแหน ทำทานด้วยความเสียดาย ไม่ใช่ทำทานด้วยจิตเมตตามุ่งจะสงเคราะห์ผู้อื่น ซึ่งยิ่งคิดก็ยิ่งเสียดาย ให้ไปแล้วก็เป็นทุกข์ใจ บางครั้งก็นึกโกรธผู้ที่มาบอกบุญ เช่นนี้

จิตย่อมเศร้าหมอง ได้บุญน้อย หากเสียดายมาก ๆ จนเกิดโทสจริตกล้าด้วย นอกจากจะไม่ได้บุญแล้ว ที่จะได้ก็คือบาป

ตัวอย่าง ๓ ทำทานด้วยความโลภ คือทำทานเพราะอยากได้นั่น อยากได้นี่ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อันเป็นการทำทานเพราะหวังสิ่งตอบแทน ไม่ใช่ทำทานเพราะมุ่งหมายที่จะขจัดความโลภ ขจัดความตระหนี่หวงแหน ในทรัพย์ของตน เช่น ทำทานแล้วตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ชาติหน้าได้เป็นเทวดา เป็นนางฟ้า ขอให้มีรูปงามรูปสวย ขอให้ทำมาค้าขึ้น ขอให้ร่ำรวยเป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี ทำทาน ๑๐๐ บาท แต่ขอให้ร่ำรวยนับล้าน ขอให้ถูกสลากกินแบ่ง สลากกินรวบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสมบัติสวรรค์ หากชาติก่อน ไม่เคยได้ ทำบุญใส่บาตร ฝากสวรรค์เอาไว้ อยู่ ๆ ก็มาขอเบิกในชาตินี้จะมีที่ไหนมาให้เบิก การทำทานด้วยความโลภเช่นนี้ ย่อมได้บุญน้อยมาก แต่สิ่งที่จะได้พอกพูน เพิ่มให้มากขึ้น ๆ และหนาขึ้นด้วย ก็คือ **"ความโลภ"**

ผลหรืออานิสงส์ของการทำทาน ที่ครบองค์ประกอบ ๓ ประการนั้น ย่อมมีผลให้ได้ซึ่ง มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเอง แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งเจตนา เอาไว้ล่วงหน้าก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุ เมื่อ ทำเหตุครบถ้วน ย่อมมีผลเกิดขึ้นตามมาเอง เช่นเดียวกับปลูกต้นมะม่วง เมื่อรดน้ำพรวนดิน และใส่ปุ๋ยไปตามธรรมดาเรื่อยไป แม้จะไม่อยากให้เจริญ เติบโตและออกดอกออกผล ในที่สุดต้นไม้ก็จะต้องเจริญและผลิดอกออกผล ตามมา

สำหรับผลของทานนั้น หากน้อย หรือมีกำลังไม่มากนัก ย่อมน้อมนำ ให้ได้บังเกิดในมนุษย์ชาติ หากมีกำลังแรงมาก ก็อาจจะน้อมนำให้ได้บังเกิด ในเทวโลก ๖ ชั้น

เมื่อได้เสวยสมบัติในเทวโลกจนสิ้นบุญแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยัง เหลืออยู่ ประกอบกับไม่มีอกุศลธรรมอื่นแทรกให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้มา บังเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ย่อมทำให้ได้

เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย มั่งคั่ง สมบรูณ์ไปด้วยทรัพย์ หรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีลาภผลมาก ทำมาหากินขึ้น และร่ำรวยในภายหลัง ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปเพราะวินาศภัย โจรภัย อัคคีภัย วาตภัย ฯลฯ แต่จะมั่งคั่งร่ำรวยในวัยใดย่อมสุดแล้วแต่ผลทานแต่ชาติก่อนๆ จะส่งผล คือ

๑. ร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น เพราะผลทานที่ได้ตั้งเจตนาไว้บริสุทธิ์ดีตั้งแต่ก่อนจะทำทาน คือก่อนจะลงมือทำทาน ก็มีจิตเมตตาโสมนัสร่าเริงเบิกบานยินดีในทานที่ตนจะได้ทำเพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น แล้วได้ลงมือทำทานไปตามเจตนานั้น เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมโชคดี โดยเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย ชีวิตในวัยต้นอุดมสมบรูณ์พูนสุขไปด้วยทรัพย์ ไม่ยากจนแร้นแค้น ไม่ต้องขวนขวายหาเลี้ยงตนเองมาก

แต่ถ้าเจตนาไม่งามบริสุทธิ์พร้อมกันครบ ๓ ระยะแล้ว ผลทานก็ย่อมส่งผลให้ไม่สม่ำเสมอกัน คือแม้ว่าจะร่ำรวยตั้งแต่วัยต้น โดยเกิดมาบนกองเงินกองทองก็ตาม หากในขณะที่กำลังลงมือทำทาน เกิดจิตเศร้าหมองเพราะหวนคิดเสียดาย หรือหวงแหนทรัพย์ที่จะให้ทานขึ้นมา หรือเกิดหมดศรัทธาขึ้นมาเฉย ๆ

แต่ก็ยังฝืนใจทำทานไป เพราะเสียไม่ได้ หรือเพราะตามพวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้ เช่นนี้ ผลทานย่อมหมดกำลังให้ผลในระยะที่ ๒ ซึ่งตรงกับวัยกลางคน ซึ่งจะมีผลทำให้ทรัพย์สมบัติวิบัติหายนะไปด้วยประการต่าง ๆ แม้จะได้รับมรดกมา ก็ไม่อาจรักษาไว้ได้

หากเจตนาในการทำทานนั้น เศร้าหมองในระยะที่ ๓ คือทำทานไปแล้วหวนคิดขึ้นมา ทำให้เสียดายทรัพย์ ความหายนะ ก็มีผลต่อเนื่องมาจนถึงบั้นปลายชีวิตด้วย คือ ทรัพย์สิน คงวิบัติเสียหายต่อเนื่อง จากวัยกลางคนตลอดไปจนถึงตลอดอายุขัย

ชีวิตจริงของผู้ที่เกิดบนกองเงินกองทอง ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่าง ที่เมื่อได้รับทรัพย์มรดกมา แล้วก็วิบัติเสียหายไป หรือนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ

ในวัยต้น แต่ต้องมาล้มละลายในวัยกลางคน และบั้นปลายชีวิต แต่ถ้าได้ตั้งเจตนาในการทำทานไว้บริสุทธิ์ครบถ้วนพร้อม ๓ ระยะแล้ว ผลทานนั้นย่อมส่งผลสม่ำเสมอ คือร่ำรวยตั้งแต่เกิด วัยกลางคน และจนถึงปัจฉิมวัย

๒. ร่ำรวยในวัยกลางคน การที่ร่ำรวยในวัยกลางคนนั้น สืบเนื่องมาจากผลของทาน ที่ได้ทำเพราะเจตนางามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๒ กล่าวคือ ไม่งามบริสุทธิ์ในระยะแรก เพราะก่อนที่จะลงมือทำทาน ก็มิได้มีจิตศรัทธามาก่อน ไม่คิดที่จะทำทานมาก่อน แต่ก็ได้ตัดสินใจทำทานไปเพราะเหตุบางอย่าง เช่น ทำตามพวกพ้องอย่างเสียไม่ได้ แต่เมื่อได้ลงมือทำทานอยู่ ก็เกิดโสมนัสรื่นเริงยินดีในทานที่กำลังกระทำอยู่นั้น ด้วยผลทานเช่นนี้ ย่อมทำให้มาบังเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้สร้างตนเองมาในวัยต้น ครั้นเมื่อถึงวัยกลางคน กิจการหรือธุรกิจที่ทำก็จึงประสบความสำเร็จรุ่งเรือง และหากเจตนาในการทำทาน ได้งามบริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ ด้วย กิจการหรือธุรกิจนั้น ย่อมส่งผลรุ่งเรืองตลอดไปจนถึงบั้นปลายชีวิต หากเจตนาในการทำทานไม่บริสุทธิ์ในระยะที่ ๓ แม้ธุรกิจหรือกิจการงานจะประสบความสำเร็จรุ่งเรืองในวัยกลางคน แต่ก็จะไปล้มเหลวหายนะในบั้นปลาย ทั้งนี้เพราะผลทานหมดกำลัง ส่งผลไม่ตลอดจนถึงบั้นปลายชีวิต

๓. ร่ำรวยปัจฉิมวัย คือร่ำรวยในบั้นปลายชีวิตนั้น สืบเนื่องมาจากผลทาน ที่ผู้กระทำมีเจตนาไม่งามไม่บริสุทธิ์ในระยะแรก และระยะที่ ๒ แต่งามบริสุทธิ์เฉพาะในระยะที่ ๓ กล่าวคือ ก่อนและในขณะที่ลงมือทำทานอยู่นั้น ก็มิได้มีจิตโสมนัสยินดีในการทำทานนั้นแต่อย่างใด แต่ได้ทำลงไปโดยบังเอิญ เช่น ทำตาม ๆ พวกพ้องไปอย่างเสียไม่ได้

แต่เมื่อได้ทำไปแล้ว ต่อมาหวนคิดถึงผลทานนั้น ก็เกิดจิตโสมนัสร่าเริงยินดีเบิกบาน หากผลทานชนิดนี้จะน้อมนำมาบังเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลที่ยากจนคับแค้น ต้องต่อสู้ดิ้นรนศึกษาเล่าเรียน และขวนขวายสร้างตนเองมาก ตั้งแต่วัยต้น จนล่วงวัยกลางคนไปแล้ว กิจการงานหรือ

ธุรกิจนั้น ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เช่น ต้องล้มลุกคลุกคลานตลอดมา แต่ครั้นถึงบั้นปลายชีวิตก็ประสบช่องทางเหมาะ ทำให้กิจการงานนั้นเจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้นและร่ำรวยอย่างไม่คาดหมาย ซึ่งชีวิตจริงๆ ของคนประเภทนี้ ก็มีให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่มาก

องค์ประกอบข้อ ๓ **"เนื้อนาบุญต้องบริสุทธิ์"**

คำว่า **"เนื้อนาบุญ"** ในที่นี้ ได้แก่บุคคลผู้รับการทำทาน ของผู้ทำทานนั่นเอง นับว่าเป็นองค์ประกอบข้อที่สำคัญที่สุด แม้ว่าองค์ประกอบในการทำทานข้อ ๑ และ ๒ จะงามบริสุทธิ์ครบถ้วนดีแล้ว กล่าวคือ วัตถุที่ทำทานนั้นเป็นของที่แสวงหาได้มาด้วยความบริสุทธิ์ เจตนาในการทำทานก็งามบริสุทธิ์พร้อมทั้งสามระยะ แต่ตัวผู้รับการทำทานเป็นคนที่ไม่ดี ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเนื้อนาบุญที่บริสุทธิ์ เป็นเนื้อนาบุญที่เลว ทานที่ทำไปนั้น ก็ไม่ผลิดอกออกผล

เปรียบเหมือนกับการหว่านเมล็ดข้าวเปลือกลงในพื้นนา ๑ กำมือ แม้เมล็ดข้าวนั้นจะเป็นพันธุ์ดี ที่พร้อมจะงอกงาม *(วัตถุทานบริสุทธิ์)* และผู้หว่านคือกสิกร ก็มีเจตนาจะหว่านเพื่อทำนาให้เกิดผลิตผลเป็นอาชีพ *(เจตนาบริสุทธิ์)* แต่หากที่นานั้น เป็นที่ที่ไม่สม่ำเสมอกัน เมล็ดข้าวที่หว่านลงไปก็งอกเงยไม่เสมอกัน โดยเมล็ดที่ไปตกในที่เป็นดินดี ปุ๋ยดี มีน้ำอุดมดี ก็จะงอกเงยมีผลิตผลที่สมบูรณ์ ส่วนเมล็ดที่ไปตกบนพื้นนาที่แห้งแล้ง มีแต่กรวดกับทรายละขาดน้ำ ก็จะแห้งเหี่ยว หรือเฉาตายไป หรือก็ไม่งอกเงยเสียเลย

การทำทานนั้น ผลิตผลที่ผู้ทำทานจะได้รับ ก็คือ **"บุญ"** หากผู้ที่รับการให้ทาน ไม่เป็นเนื้อนาที่ดีสำหรับการทำบุญแล้ว ผลของทานคือบุญก็จะไม่เกิดขึ้น แม้จะเกิดก็ไม่สมบูรณ์ เพราะจะแกร็นหรือแห้งเหี่ยวเฉาไปด้วยประการต่างๆ

ฉะนั้น ในการทำทาน ตัวบุคคลผู้รับของที่เราให้ทาน จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุด เราผู้ทำทานจะได้บุญมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับคนพวกนี้ คนที่รับการให้ทานนั้น หากเป็นผู้ที่มีศีลมีธรรมสูง ก็ย่อมเป็นเนื้อนาบุญที่ดี

ทานที่เราได้ทำไปแล้วก็เกิดผลบุญมาก หากผู้รับการให้ทาน เป็นผู้ที่ไม่มีศีล ไม่มีธรรม ผลของทานก็ไม่เกิดขึ้น คือได้บุญน้อย ฉะนั้นคติโบราณที่กล่าวว่า **"ทำบุญอย่าถามพระ หรือตักบาตรอย่าเลือกพระ"** เห็นจะใช้ไม่ได้ในสมัยนี้ เพราะพระในสมัยนี้ไม่เหมือนกับท่านในสมัยก่อน ๆ ที่บวชเพราะมุ่งจะหนีสงสาร โดยมุ่งจะทำมรรค ผล และพระนิพพานให้แจ้ง ท่านจึงเป็นเนื้อนาบุญที่ประเสริฐ แต่ในสมัยนี้มีอยู่บางคน ที่บวชด้วยคติ ๔ ประการ คือ **"บวชเป็นประเพณี บวชหนีทหาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน"** ธรรมวินัยใด ๆ ท่านไม่สนใจ เพียงแต่มีผ้าเหลืองห่มคลุมกาย ท่านก็นึกว่าตนเป็นพระ และเป็นเนื้อนาบุญเสียแล้ว ซึ่งป่วยการ จะกล่าวไปถึงศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ แม้แต่เพียงศีล ๕ ยังเอาแน่ไม่ได้ ว่าท่านจะมีหรือไม่

การบวชที่แท้จริงแล้ว ก็เพื่อจะละความโลภ โกรธ และหลง ปัญหาว่าทำอย่างไรจึงจะได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อนาบุญที่ประเสริฐ ข้อนี้ย่อมขึ้นอยู่กับวาสนาของเราผู้ทำทานเป็นสำคัญ หากเราได้เคยสร้างสมอบรม สร้างบารมีมาด้วยดีในอดีตชาติเป็นอันมากแล้ว บารมีนั้นก็จะเป็นพลังวาสนา น้อมนำให้ได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อนาบุญที่ประเสริฐ ทำทานครั้งใด ก็มักโชคดีได้พบกับท่านที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปเสียทุกครั้ง

หากบุญวาสนาของเราน้อยและไม่มั่นคง จะได้พบกับท่านที่เป็นเนื้อนาบุญบ้าง ได้พบกับอลัชชีบ้าง คือดีและชั่วคละกันไป เช่นเดียวกับการซื้อสลากกินแบ่งสลากกินรวบ หากมีวาสนาบารมีเพราะได้เคยทำบุญให้ทานฝากไว้กับสวรรค์ไว้ในชาติก่อน ๆ ก็ย่อมมีวาสนาให้ถูกรางวัลได้ หากไม่มีวาสนาเพราะไม่เคยได้ทำบุญทำทานฝากสวรรค์เอาไว้เลย ก็ไม่มีสมบัติสวรรค์อะไรที่ให้จะเบิกได้ อยู่ ๆ ก็จะมาขอเบิกเช่นนี้ ก็ยากที่จะถูกรางวัลได้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสเอาไว้ว่า แม้วัตถุทานจะบริสุทธิ์ดี เจตนาในการทำทานจะบริสุทธิ์ดี จะทำให้ทานนั้นมีผลมากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับเนื้อนาบุญเป็นลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. ทำทานแก่สัตว์เดรัจฉาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ได้บุญน้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่มนุษย์ แม้จะเป็นมนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมเลยก็ตาม ทั้งนี้เพราะสัตว์ย่อมมีบุญวาสนาบารมีน้อยกว่ามนุษย์ และสัตว์ไม่ใช่เนื้อนาบุญที่ดี

๒. ให้ทานแก่มนุษย์ที่ไม่มีศีลไม่มีธรรมวินัย แม้จะให้มากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๓. ให้ทานแก่ผู้ที่มีศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๘ แม้จะให้เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๔. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าให้ทานดังกล่าวแก่ผู้ที่มีศีล ๑๐ คือสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะถวายทานดังกล่าวเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๕. ถวายทานแก่สามเณรซึ่งมีศีล ๑๐ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าถวายทานดังกล่าวแก่พระสมมุติสงฆ์ ซึ่งมีปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อ

พระด้วยกัน ก็มีคุณธรรมแตกต่างกัน จึงเป็นเนื้อนาบุญที่ต่างกัน บุคคลที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ ข้อนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ตรัสเรียกว่าเป็น **"พระ"** แต่เป็นเพียงพระสมมุติเท่านั้น เรียกกันว่า **"สมมุติสงฆ์"**

พระที่แท้จริงนั้นหมายถึง บุคคลที่บรรลุคุณธรรม ตั้งแต่ขั้นพระโสดาบันเป็นต้นไป ไม่ว่าท่านผู้นั้นจะได้บวช หรือเป็นฆราวาสก็ตาม นับว่าเป็น **"พระ"** ทั้งสิ้น

และพระด้วยกันก็มีคุณธรรมต่างกันหลายระดับชั้น จากน้อยไปหามาก ดังนี้ คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นเนื้อนาบุญที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๖. ถวายทานแก่พระสมมุติสงฆ์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะได้ถวายทานดังกล่าวแต่เพียง

ครั้งเดียวก็ตาม *(ความจริงยังมีการแยกเป็น พระโสดาปัตติมรรค และพระโสดาปัตติผล ฯลฯ เป็นลำดับไปจนถึงพระอรหัตผล แต่ในที่นี้จะกล่าวเพียงย่นย่อ พอให้ได้ความเท่านั้น)*

๗. ถวายทานแก่พระโสดาบัน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระสกิทาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๘. ถวายทานแก่พระสกิทาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอนาคามี แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๙. ถวายทานแก่พระอนาคามี แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระอรหันต์ แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๐. ถวายทานแก่พระอรหันต์ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายทานดังกล่าวแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๑. ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๒. ถวายทานแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะได้ถวายทานดังกล่าวแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

๑๓. การถวายสังฆทานที่มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถวายวิหารทาน แม้จะได้กระทำแต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม

วิหารทาน ได้แก่การสร้างหรือร่วมสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ ศาลาโรงธรรม ศาลาท่าน้ำ ศาลาที่พักอาศัยคนเดินทางอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่ประชาชนจะได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน อนึ่งการสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์หรือสิ่งที่ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้จะไม่เกี่ยวเนื่องกับกิจในพระพุทธศาสนา เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน บ่อน้ำ แทงค์น้ำ ศาลา ป้ายรถยนต์โดยสารประจำทาง สุสานเมรุเผาศพ ก็ได้บุญมาก ในทำนองเดียวกัน

๑๔. การถวายวิหารทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง *(๑๐๐ หลัง)* ก็ยังได้บุญน้อยกว่า การให้ **"อภัยทาน"** แม้จะให้แต่เพียงครั้งเดียวก็ตาม การให้อภัยทาน ก็คือการไม่ผูกโกรธ ไม่อาฆาตจองเวร ไม่พยาบาทคิดร้ายผู้อื่นแม้แต่ศัตรู ซึ่งได้บุญกุศลแรงและสูงมากในฝ่ายทาน

เพราะการให้อภัยทาน เป็นการบำเพ็ญเพียรเพื่อละ **"โทสกิเลส"** และเป็นการเจริญ **"เมตตาพรหมวิหารธรรม"** อันเป็นพรหมวิหารข้อหนึ่งในพรหมวิหาร ๔ ให้เกิดขึ้น อันพรหมวิหาร ๔ นั้น เป็นคุณธรรมที่เป็นองค์ธรรมของโยคีบุคคล ที่บำเพ็ญฌานและวิปัสสนา ผู้ที่ทรงพรหมวิหาร ๔ ได้ย่อมเป็นผู้ทรงญาณ ซึ่งเมื่อเมตตาพรหมวิหารธรรมได้เกิดขึ้นแล้วเมื่อใดก็ย่อมละเสียได้ซึ่ง **"พยาบาท"** ผู้นั้นจึงจะสามารถให้อภัยทานได้ การให้อภัยทาน จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและยากเย็น จึงจัดเป็นทานที่สูงกว่าการให้ทานอื่นๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

๑๕. แต่การให้ทานที่ได้บุญมากที่สุด ได้แก่การให้ **"ธรรมทาน"** เพราะการให้ธรรมทาน ก็คือการเทศนาสั่งสอนธรรมะ ตลอดถึงการพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน เพื่อช่วยให้ผู้อื่นที่ยังไม่รู้ ได้รู้ หรือที่รู้อยู่แล้ว ให้ได้รู้ได้เข้าใจมากยิ่งๆ ขึ้น เป็นเหตุให้ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ ได้กลับใจเป็นสัมมาทิฐิ ชักจูงให้ผู้คนเข้ามารักษาศีล ปฏิบัติธรรม จนเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด ดังมีพุทธดำรัสตรัสไว้ว่า

"สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ"[๑]

การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง

อย่างไรก็ดี การให้ธรรมทาน แม้จะมากเพียงใด แม้จะชนะการให้ทานอื่น ๆ ทั้งมวล ผลบุญนั้นก็ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า **"ฝ่ายศีล"** เพราะเป็นการทำบุญบารมีคนละขั้นต่างกัน

๒. การรักษาศีล

"ศีล" นั้นแปลว่า **"ปกติ"** คือสิ่งหรือกติกาที่บุคคลจะต้องระวังรักษาตามเพศและฐานะ ศีลนั้นมีหลายระดับ คือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ และในบรรดาศีลชนิดเดียวกัน ก็ยังจัดแยกออกเป็น ระดับธรรมดา มัชฌิมศีล *(ศีลระดับกลาง)* และอธิศีล *(ศีลอย่างสูง ศีลอย่างอุกฤษฏ์)*

คำว่า **"มนุษย์"** นั้น คือผู้ที่มีใจอันประเสริฐ คุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไป ก็คือ ศีล ๕ บุคคลที่ไม่มีศีล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์ แต่อาจจะเรียกว่า **"คน"** ซึ่งแปลว่า **"ยุ่ง"** ในสมัยพุทธกาล ผู้คนมักจะมีศีล ๕ ประจำใจกันเป็นนิจ ศีล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของบุคคลในสมัยนั้น และจัดว่าเป็น **"มนุษยธรรม"** ส่วนหนึ่งในมนุษยธรรม ๑๐ ประการ

ผู้ที่จะมีวาสนาได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะต้องถึงพร้อมด้วยมนุษยธรรม ๑๐ ประการเป็นปกติ *(ซึ่งรวมถึงศีล ๕ ด้วย)* รายละเอียดจะมีประการใดจะไม่กล่าวถึงในที่นี้

การรักษาศีล เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและวาจาอันเป็นเพียงกิเลสหยาบ มิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมี ที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ทั้งในการถือศีลด้วยกันเอง ก็ยังได้บุญมากและน้อยต่างกันไปตามลำดับต่อไปนี้ คือ

๑. การให้ธรรมทาน แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๕ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๒. การถือศีล ๕ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๘ แม้จะถือเพียงครั้งเดียวก็ตาม

๓. การถือศีล ๘ แม้จะมากถึง ๑๐๐ ครั้ง ก็ยังได้บุญน้อยกว่าการถือศีล ๑๐ คือการบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้จะบวชได้แต่เพียงวันเดียวก็ตาม

๔. การที่ได้บวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แล้วรักษาศีล ๑๐ ไม่ให้ขาด ไม่ด่างพร้อย แม้จะนานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญน้อยกว่า ผู้ที่ได้อุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา มีศีลปาติโมกข์สังวร ๒๒๗ แม้จะบวชมาได้เพียงวันเดียวก็ตาม

ฉะนั้น ในฝ่ายศีลแล้ว การที่ได้อุปสมบทเป็นพระพุทธศาสนาได้บุญบารมีมากที่สุด เพราะเป็น เนกขัมมบารมี ในบารมี ๑๐ ซึ่งเป็น การออกจากกาม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูง ๆ ก็คือการภาวนาเพื่อมรรค ผล นิพพาน ต่อ ๆ ไป ผลของการรักษาศีลนั้นมีมาก ซึ่งจะยังประโยชน์สุขให้แก่ผู้คนนั้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เมื่อได้ละอัตภาพนี้ไปแล้ว ย่อมส่งผลให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น ซึ่งแล้วแต่ความละเอียดประณีตของศีลที่รักษาและบำเพ็ญมา

ครั้นเมื่อสิ้นบุญในเทวโลกแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังหลงเหลืออยู่แต่เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ หากไม่มีกุศลกรรมอื่นมาให้ผล ก็อาจจะน้อมนำให้ได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์ ที่ถึงพร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการ คืออายุ วรรณะ ความสุข และพลัง

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ คือ

(๑) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อน้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่ขี้โรค อายุยืนยาว ไม่มีศัตรู หรืออุบัติเหตุต่างๆ มาเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ หรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

(๒) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ ด้วยเศษของบุญที่นำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพในภายหน้า มักจะประสบช่องทางที่ดีทำมาค้าขึ้น และมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย โจรภัย ฯลฯ

(๓) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในคู่ครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะประสบโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก อกโรย และอกเดาะ ครั้นเมื่อมีบุตรธิดา ก็ว่านอนสอนง่าย ไม่ดื้อด้าน ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงฉุดคร่าอนาจาร ไปให้ทำเสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาตบุตร ซึ่งจะนำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

(๔) ผู้ที่รักษาศีลของ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีสุ้มเสียงไพเราะ พูดจามีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น **“พุทธวาจา”** มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

(๕) ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัย เครื่องหมักดองของมึนเมา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญา ความคิดแจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใด

ก็แตกฉานและทรงจำง่าย ไม่หลงลืมฟั่นเฟือนเลอะเลือน ไม่เสียสติ วิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทราม ปัญญาอ่อน หรือปัญญานิ่ม

อานิสงส์ของศีล ๕ มีดังกล่าวข้างต้น สำหรับศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ ก็ย่อมมีอานิสงส์เพิ่มพูนมากยิ่ง ๆ ขึ้น ตามลำดับและประเภทของศีลที่รักษา

แต่ศีลนั้น แม้จะมีอานิสงส์เพียงไร ก็ยังเป็นแต่เพียงการบำเพ็ญบุญบารมีในชั้นกลาง ๆ ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นแต่เพียงระเบียบหรือกติกาที่จะรักษากายและวาจาเท่านั้น ส่วนทางจิตใจนั้น ศีลยังไม่สามารถที่จะควบคุม หรือทำให้สะอาดบริสุทธิ์ได้ ฉะนั้น การรักษาศีล จึงยังได้บุญน้อยกว่าการภาวนา

เพราะการภาวนานั้นเป็นการรักษาใจ รักษาจิต และซักฟอกจิตให้เบาบาง หรือจนหมดกิเลส คือความโลภ โกรธ และหลง อันเป็นเครื่องร้อยรัดให้บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ การภาวนาจึงเป็นการบำเพ็ญบารมีที่สูงที่สุด ประเสริฐที่สุด ได้บุญมากที่สุด เป็นกรรมอันยิ่งใหญ่ เรียกว่า **"มหัคคตกรรม"** อันเป็น **"มหัคคตกุศล"**

๓. การภาวนา

การเจริญภาวนานั้น เป็นการสร้างบุญบารมีที่สูงที่สุด และยิ่งใหญ่ที่สุดในพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นแก่นแท้ และสูงกว่าฝ่ายศีลมากนัก การเจริญภาวนานั้น มี ๒ อย่าง คือ *(๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)* และ *(๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)* แยกอธิบายดังนี้ คือ

(๑) สมถภาวนา (การทำสมาธิ)

สมถภาวนา ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน ซึ่งก็คือการทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านแส่ส่ายไปยังอารมณ์อื่น ๆ วิธีภาวนานั้นมีมากมายหลายร้อยชนิด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงบัญญัติเป็นแบบอย่างเอาไว้ ๔๐ ประการ เรียกกันว่า **"กรรมฐาน ๔๐"** ซึ่งผู้ใดจะเลือกใช้

วิธีใดก็ได้ ตามแต่สมัครใจ ทั้งนี้ย่อมสุดแล้วแต่อุปนิสัยและวาสนาบารมีที่เคยได้สร้างสมอบรมมาแต่ในอดีตชาติ เมื่อสร้างสมอบรมมาในกรรมฐานกองใด จิตก็มักจะน้อมชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่น ๆ และการเจริญภาวนาก็ก้าวหน้าเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาศีลให้ครบถ้วนบริบูรณ์ ตามเพศของตนเสียก่อน คือหากเป็นฆราวาส ก็จะต้องรักษาศีล ๕ เป็นอย่างน้อย หากเป็นสามเณรก็จะต้องรักษาศีล ๑๐ หากเป็นพระ ก็จะต้องรักษาศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อให้สมบูรณ์ ไม่ให้และขาดด่างพร้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌานได้

หากศีลยังไม่มั่นคง ย่อมเจริญฌานให้เกิดขึ้นได้โดยยาก เพราะศีลย่อมเป็นบาทฐาน *(เป็นกำลัง)* ให้เกิดสมาธิขึ้น

อานิสงส์ของสมาธินั้น มากกว่าการรักษาศีลอย่างเทียบกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า **"แม้ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ รักษาศีล ๒๒๗ ข้อ ไม่เคยขาด ไม่ด่างพร้อยมานานถึง ๑๐๐ ปี ก็ยังได้บุญกุศลน้อยกว่าผู้ที่ทำสมาธิเพียงให้จิตสงบ นานเพียงชั่วไก่กระพือปีก ช้างกระดิกหู"** คำว่า **"จิตสงบ"** ในที่นี้ หมายถึงจิตที่เป็นอารมณ์เดียวเพียงชั่ววูบ ที่พระท่านเรียกว่า **"ขณิกสมาธิ"** คือสมาธิเล็ก ๆ น้อย ๆ สมาธิแบบเด็ก ๆ ที่เพิ่งหัดตั้งไข่ คือหัดยืนแล้วก็ล้มลง แล้วก็ลุกขึ้นยืนใหม่ ซึ่งเป็นอารมณ์จิตที่ยังไม่ตั้งมั่น สงบวูบลงเล็กน้อย แล้วก็รักษาไว้ได้ ซึ่งยังห่างไกลต่อการที่จิตถึงขั้นเป็นอุปจารสมาธิและฌาน

แม้กระนั้นก็ยังมีอานิสงส์มากมายถึงเพียงนี้ โดยหากผู้ใด จิตทรงอารมณ์อยู่ในขั้น ขณิกสมาธิ แล้วบังเอิญตายลงในขณะนั้น อานิสงส์นี้จะส่งผลให้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นที่ ๑ คือชั้น จาตุมหาราชิกา หากจิตยึดไตรสรณคมน์มีพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอันสูงสุดด้วยก็เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ คือ ดาวดึงส์

สมาธินั้นมีหลายขั้นตอน ระยะก่อนที่จะเป็นฌาน *(อัปปนาสมาธิ)* ก็คือ ขณิกสมาธิ และอุปจารสมาธิ ซึ่งอานิสงส์ส่งให้ไปบังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น แต่ยังไม่ถึงชั้นพรหมโลก สมาธิในระดับ อัปปนาสมาธิ หรือฌานนั้น มีรูปฌาน ๔ และอรูปฌาน ๔ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ไปเกิดในพรหมโลกรวม ๒๐ ชั้น แต่จะเป็นชั้นใด ย่อมสุดแล้วแต่ความละเอียดประณีต ของกำลังฌานที่ได้ *(เว้นแต่พรหมโลกชั้นสุทธาวาส คือชั้นที่ ๑๒ ถึง ๑๖ ซึ่งเป็นที่เกิดของพระอนาคามีบุคคลโดยเฉพาะ)* เช่น รูปฌาน ๑ ส่งผลให้บังเกิดในพรหมโลกชั้นที่ ๑ ถึงชั้นที่ ๓ สุดแล้วแต่ความละเอียดประณีตของกำลังฌาน ๑ เป็นต้น

ส่วนอรูปฌานชั้นสูงสุด ที่เรียกว่า **"เนวสัญญานาสัญญายตนะ"** นั้น ส่งผลให้บังเกิดในพรหมโลกชั้นสูงสุด คือชั้นที่ ๒๐ ซึ่งมีอายุยืนยาวถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัป เรียกกันว่า นิพพานพรหม คือ นานเสียจนเกือบหาเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดมิได้ จนเป็นที่หลงผิดเข้าใจผิดกันว่าเป็นนิพพาน

การทำสมาธิ เป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ลงทุนน้อยที่สุด เพราะไม่ได้เสียเงินเสียทอง ไม่ได้เหนื่อยยากต้องแบกหามแต่อย่างใด เพียงแต่ค่อยเพียรระวังรักษาสติ คุ้มครองจิตมิให้แส่ส่ายไปสู่อารมณ์อื่นๆ โดยให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวเท่านั้น การทำทานเสียอีก ยังต้องเสียเงินเสียทอง การสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาโรงธรรม ยังต้องเสียทรัพย์ และบางทีก็ต้องช่วยแบกหามเหนื่อยกาย แต่ก็ได้บุญน้อยกว่าการทำสมาธิอย่างที่เทียบกันไม่ได้

อย่างไรก็ดี การเจริญสมถภาวนา หรือสมาธินั้น แม้จะได้บุญอานิสงส์มากมายมหาศาลอย่างไร ก็ยังไม่ใช่บุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบกับต้นไม้ ก็เป็นเพียงเนื้อไม้เท่านั้น การเจริญวิปัสสนา *(การเจริญปัญญา)* จึงจะเป็นการสร้างบุญกุศลที่สูงสุดยอดในพระพุทธศาสนา หากจะเปรียบก็เป็นแก่นไม้โดยแท้

(๒) วิปัสสนาภาวนา (การเจริญปัญญา)

เมื่อจิตของผู้บำเพ็ญตั้งมั่นในสมาธิ จนมีกำลังดีแล้ว เช่น อยู่ในระดับฌานต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นฌานระดับใดก็ได้ แม้แต่จะอยู่แค่เพียงอุปจารสมาธิ จิตของผู้บำเพ็ญเพียรก็ย่อมมีกำลัง และอยู่ในสภาพที่นิ่มนวล ควรแก่การเจริญวิปัสสนาต่อไปได้

อารมณ์ของวิปัสสนานั้น แตกต่างไปจากอารมณ์ของสมาธิ เพราะอารมณ์สมาธินั้น มุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งแต่เพียงอารมณ์เดียว โดยแน่นิ่งอยู่เช่นนั้น ไม่นึกคิดอะไร ๆ

แต่ วิปัสสนา ไม่ใช่การให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่คิดใคร่ครวญ หาเหตุและผล ในสภาวธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียวก็คือ **"ขันธ์ ๕"** ซึ่งนิยมเรียกกันว่า **"รูป - นาม"** โดยรูป มี ๑ ส่วนนามนั้นมี ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ขันธ์ ๕ ดังกล่าว เป็นเพียงอุปาทานขันธ์ เพราะแท้จริงแล้วก็เป็นแต่เพียงสังขารธรรม ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง แต่เพราะอวิชชา คือความไม่รู้เท่าทันสภาวธรรม จึงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น ด้วยอำนาจอุปาทานว่า เป็นตัวเป็นตนและของตน การเจริญวิปัสสนา ก็โดยมีจิตพิจารณาจนรู้แจ้งเห็นจริงว่า สภาวธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ขันธ์ ๕ นั้น ล้วนมีอาการเป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย...

(๑) อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง คือสรรพสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สมบัติ เพชร หิน ดิน ทราย และรูปกายของเรา ล้วนแต่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ไม่อาจตั้งมั่นทรงอยู่ในสภาพเดิมได้ เช่น คน และสัตว์ เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการเจริญเติบโตเป็นหนุ่มสาว และเฒ่าแก่ จนตายไปในที่สุด ไม่มีเว้นไปได้ทุกผู้คน แม้แต่องค์สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย พรหม และเทวดา ฯลฯ

สรรพสิ่งทั้งหลายอันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ที่เรียกว่า อุปาทานขันธ์ ๕ เช่น รูปกาย ล้วนแต่เป็นแร่ธาตุต่าง ๆ มาประชุมรวมกัน เป็นหน่วยเล็ก ๆ ของชีวิตขึ้นก่อน ซึ่งเล็กจนตาเปล่ามองไม่เห็น เรียกกันว่า **"เซลล์"** แล้วบรรดาเซลล์เหล่านั้น ก็มาประชุมรวมกัน เป็นรูปร่างของคน และสัตว์ขึ้น ซึ่งหน่วยชีวิตเล็ก ๆ เหล่านั้นก็มีการเจริญเติบโต และแตกสลายไป แล้วเกิดของใหม่ขึ้นแทนอยู่ตลอดเวลา ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้แน่นอน

(๒) ทุกขัง ได้แก่ **"สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้"** ทุกขัง ในที่นี้มิได้หมายความแต่เพียงว่า เป็นความทุกข์กายทุกข์ใจเท่านั้น แต่การทุกข์กายทุกข์ใจ ก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของ ทุกขัง ในที่นี้ สรรพสิ่งทั้งหลายอันเป็นสังขารธรรม เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจจะทรงตัวตั้งมั่นทนทานอยู่ในสภาพนั้น ๆ ได้ตลอดไป แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงไป เพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็ก จะให้ทรงเป็นสภาพเด็ก ๆ เช่นนั้นตลอดไปหาได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นหนุ่มและสาว แล้วก็เฒ่าแก่จนในที่สุดก็ต้องตายไป แม้แต่ขันธ์ที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ไม่มีสภาพทรงตัว เช่น ขันธ์ที่เรียกว่า เวทนา อันได้แก่ความสุขกาย สุขใจ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ และไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีอารมณ์อย่างใดดังกล่าวเกิดขึ้นแล้วจะให้ทรงเช่นนั้นตลอดไปย่อมเป็นไปไม่ได้ นานไป อารมณ์เช่นนั้น หรือเวทนาเช่นนั้น ก็ค่อย ๆ จางไป แล้วเกิดอารมณ์ใหม่ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

(๓) อนัตตา ได้แก่ **"ความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งของ"** โดยสรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่งไม่ว่าจะเป็น **"รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ"** ล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เช่น รูปขันธ์ ย่อมประกอบขึ้นด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ มาประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน เป็นหน่วยชีวิตเล็ก ๆ ขึ้นก่อน เรียกในทางวิทยาศาสตร์ว่า **"เซลล์"** แล้วเซลล์เหล่านั้นก็ประชุมรวมกันเป็นรูปใหม่ขึ้น จนเป็นรูปกายของคนและสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งพระท่านรวมเรียกหยาบ ๆ ว่า เป็นธาตุ ๔ มาประชุมรวมกัน

โดยส่วนที่เป็นของแข็ง มีความหนักแน่น เช่น เนื้อ กระดูก ฯลฯ เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนที่เป็นของเหลว เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำดี น้ำปัสสาวะ น้ำไขข้อ น้ำมูก น้ำลาย ฯลฯ รวมเรียกว่า ธาตุน้ำ ส่วนสิ่งที่ให้พลังงาน และอุณหภูมิในร่างกาย เช่น ความร้อน ความเย็น เรียกว่า ธาตุไฟ

ส่วนธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว ความตั้งมั่น ความเคร่ง ความตึง และบรรดาสิ่งเคลื่อนไหวไปมาในร่างกาย เรียกว่า ธาตุลม *(โดยธาตุ ๔ ดังกล่าวนี้มิได้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า "ธาตุ" อันหมายถึง แร่ธาตุในทางวิทยาศาสตร์)* ธาตุ ๔ หยาบ ๆ เหล่านี้ ได้มาประชุมรวมกันขึ้นเป็นรูปกายของคน สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย เพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อนานไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลง แล้วแตกสลายกลับคืนไปสู่สภาพเดิม โดยส่วนที่เป็นดิน ก็กลับไปสู่ดิน ส่วนที่เป็นน้ำ ก็กลับไปสู่น้ำ ส่วนที่เป็นไฟ ก็กลับไปสู่ไฟ ส่วนที่เป็นลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของคนและสัตว์ที่ไหนแต่อย่างใด จึงไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นรูปกายนี้ว่า เป็นตัวเราของเรา ให้เป็นที่พึ่งอันถาวรได้

สมาธิ ย่อมมีกรรมฐาน ๔๐ เป็นอารมณ์ ซึ่งผู้บำเพ็ญอาจจะใช้กรรมฐานบทใดบทหนึ่ง ตามแต่ที่ถูกแก่จริตนิสัยของตน ก็ย่อมได้

ส่วนวิปัสสนานั้น มีแต่เพียงอย่างเดียว คือมี ขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์ เรียกสั้น ๆ ว่า มีแต่รูปกับนามเท่านั้น ขันธ์ ๕ นั้นได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสภาวธรรม หรือสังขารธรรมอันเกิดขึ้นเนื่องจากการปรุงแต่ง เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ และไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนแต่อย่างใด อารมณ์ของวิปัสสนานั้น เป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ในสังขารธรรมทั้งหลาย จนรู้แจ้ง เห็นจริงว่าเป็นพระไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา และเมื่อใดที่จิตยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เรียกว่าจิตเข้าสู่กระแสธรรม ตัดกิเลสได้

ปัญญาที่จะเห็นสภาพความเป็นจริงดังกล่าว ไม่ใช่แต่เพียงปัญญาที่นึกคิดและคาดหมายเอาเท่านั้น แต่ย่อมมีตาวิเศษ หรือตาใน อย่างที่พระท่านเรียกว่า **“ญาณทัสสนะ”** เห็นเป็นเช่นนั้นจริง ๆ

ซึ่งจิตที่ได้ผ่านการอบรมสมาธิมา จนมีกำลังดีแล้ว ย่อมมีพลังให้เกิดญาณทัสสนะ หรือปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวได้ เรียกกันว่า **“สมาธิอบรมปัญญา”** คือสมาธิ ทำให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น และเมื่อวิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถ่ายถอนกิเลสให้เบาบางลง จิตย่อมจะเบาและใสสะอาด บางจากกิเลสทั้งหลายไปตามลำดับ สมาธิจิตก็จะยิ่งก้าวหน้าและตั้งมั่นมากยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก เรียกว่าเป็น **“ปัญญาอบรมสมาธิ”** ฉะนั้น ทั้ง สมาธิและวิปัสสนาจึงเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกันและอุปการะซึ่งกันและกัน จะมีวิปัสสนาปัญญาเกิดขึ้น โดยขาดกำลังสมาธิสนับสนุนมิได้เลย อย่างน้อยที่สุดก็จะต้องใช้กำลังของขณิกสมาธิเป็นบาทฐานในระยะแรกเริ่ม สมาธิจึงเปรียบเหมือนกับหินลับมีด ส่วนวิปัสสนานั้น เหมือนกับมีดที่ได้ลับกับหินคมดีแล้ว ย่อมมีอำนาจถากถางตัดฟัน บรรดากิเลสทั้งหลาย ให้ขาดและพังลงได้

อันสังขารธรรมทั้งหลายนั้น ล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใด ทุกสรรพสิ่งล้วนแล้วเป็นแค่ ดิน น้ำ ลม และไฟ มาประชุมรวมกันชั่วคราวตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น ในเมื่อจิตได้เห็นความเป็นจริงเช่นนี้แล้ว จิตก็จะคลายจากอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่น โดยคลายกำหนัดในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขทั้งหลาย ความโลภ ความโกรธ และความหลง ก็จะเบาบางลงไปตามลำดับปัญญาญาณ จนหมดสิ้นจากกิเลสทั้งมวล บรรลุซึ่งพระอรหัตผล

ฉะนั้น การที่จะเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามทำสมาธิให้ได้เสียก่อน หากทำสมาธิยังไม่ได้ *(อย่างน้อยที่สุดจะต้องได้ขณิกสมาธิ)* ก็ไม่มีทางที่จะเกิดวิปัสสนาปัญญาขึ้น สมาธิจึงเป็น

เพียงบันไดขั้นต้น ที่จะก้าวไปสู่การเจริญวิปัสสนาปัญญาเท่านั้น ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

"ผู้ใดแม้จะทำสมาธิ จนจิตเป็นฌานได้นานถึง ๑๐๐ ปี และไม่เสื่อม ก็ยังได้บุญน้อยกว่าผู้ที่มองเห็นความเป็นจริงที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหลาย อันเนื่องมาจากการปรุงแต่ง ล้วนแล้วแต่ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้จะเห็นเพียงชั่วขณะจิตเดียวก็ตาม"

ดังนี้จะเห็นได้ว่า วิปัสสนาภาวนา นั้นเป็นสุดยอดของการสร้างบุญบารมีโดยแท้จริง และการกระทำก็ไม่ได้เหนื่อยยากลำบาก ไม่ต้องแบกหาม ไม่ต้องลงทุนหรือเสียทรัพย์แต่อย่างใด แต่ก็ได้กำไรมากที่สุด

เมื่อเปรียบการให้ทานเช่นกับกรวดและทราย ก็เปรียบวิปัสสนาได้กับเพชรน้ำเอก ซึ่งทานย่อมไม่มีทางที่จะเทียบศีล ศีล ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับสมาธิ และสมาธิ ก็ไม่มีทางที่จะเทียบกับวิปัสสนา

แต่ตราบใดที่เราท่านทั้งหลาย ยังไม่ถึงฝั่งพระนิพพาน ก็ต้องเก็บเล็กผสมน้อย โดยทำทุก ๆ ทางเพื่อความไม่ประมาท โดยทำทั้งทาน ศีล และภาวนา สุดแต่โอกาสจะอำนวยให้

จะถือว่าการเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นลงทุนน้อยที่สุด แต่ได้กำไรมากที่สุด ก็เลยทำแต่วิปัสสนาอย่างเดียว โดยไม่ยอมลงทุนทำบุญให้ทานใด ๆ ไว้เลย เมื่อเกิดชาติหน้า เพราะเหตุที่ยังไม่ถึงฝั่งนิพพาน ก็เลยมีแต่ปัญญาอย่างเดียว ไม่มีจะกินจะใช้ ก็เห็นจะเจริญวิปัสสนาให้ถึงฝั่งพระนิพพานไปไม่ได้เหมือนกัน

อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสเอาไว้ว่า **"ผู้ใดมีปัญญา พิจารณาจนจิตเห็นความจริงว่า ร่างกายนี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน คน สัตว์ แม้จะนานเพียงชั่วช้างยกหูขึ้นกระดิก ก็ยังดีเสียกว่า ผู้ที่มีอายุยืนนานถึง ๑๐๐ ปี แต่ไม่มีปัญญาเห็นความเป็นจริงดังกล่าว"** กล่าวคือ แม้ว่าอายุของผู้นั้นจะยืนยาวมานานเพียงใด ก็ย่อมโมฆะเสียเปล่าไปอีกชาติหนึ่ง จัดว่าเป็น **"โมฆบุรุษ"** คือบุรุษผู้สูญเปล่า

การเจริญสมถะและวิปัสสนาอย่างง่ายๆ ประจำวัน

ต่อไปนี้เป็นการ เจริญสมถะและวิปัสสนาอย่างง่าย ๆ ประจำวัน ซึ่งควรจะได้ทำให้บ่อย ๆ ทำเนือง ๆ ทำให้มาก ๆ ทำจนจิตเป็นอารมณ์แนบแน่น ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด คือ ไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ก็คิดและใคร่ครวญถึงความเป็นจริง ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ ซึ่งหากทำแล้ว พระพุทธองค์ตรัสว่า **"จิตของผู้นั้น ไม่ห่างจากวิปัสสนา และเป็นผู้ไม่ห่างจากมรรคผลนิพพาน"** คือ

(๑) **มีจิตใคร่ครวญถึง มรณัสสติกรรมฐาน หรือมรณานุสสติกรรมฐาน** ซึ่งก็คือ การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ อันความมรณะนั้นเป็นธรรมอันยิ่งใหญ่ ที่ไม่มีใครสามารถที่จะเอาชนะได้ แม้แต่องค์สมเด็จ-พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงบรรลุถึงพระธรรมอันยิ่งใหญ่ที่ไม่ตาย แต่ก็ยังต้องทรงทอดทิ้งพระสรีระร่างกายไว้ในโลก

การระลึกถึงความตาย จึงเป็นการเตือนสติให้ตื่น รีบพากเพียรชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ก่อนที่ความตายจะมาถึง พระพุทธองค์ตรัสสรรเสริญมรณัสสติว่า **"มรณัสสติ** *(การระลึกถึงความตาย)* **อันบุคคลทำให้มากแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ หยั่งลงสู่พระนิพพานเป็นที่สุด ฯลฯ"** อันมรณัสสติกรรมฐานนั้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งแม้จะได้บรรลุมรรคผลแล้วก็ยังไม่ยอมละเพราะยังทรงอารมณ์มรณัสสตินี้ ควบคู่ไปกับวิปัสสนา เพื่อความอยู่เป็นสุข ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า **"ตถาคตนึกถึงความตาย อยู่ทุกลมหายใจเข้าและออก ฯลฯ"**

มรณัสสติกรรมฐานนั้น โดยปกติเป็นกรรมฐานของผู้ที่มีพุทธิจริต คือคนที่ฉลาด การใคร่ครวญถึงความตายเป็นอารมณ์ ก็คือการพิจารณาถึงความเป็นจริงที่ว่า ไม่ว่าคนและสัตว์ทั้งหลาย เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว

ย่อมเจริญวัยเป็นหนุ่มสาว เฒ่าแก่ แล้วก็ตายไปในที่สุด ไม่อาจจะล่วงพ้นไปได้

ทุกผู้คน ไม่ว่าจะเป็นคนยากดีมีจน เด็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ สูง ต่ำ เหลื่อมล้ำกันด้วยฐานันดรศักดิ์อย่างใด ในที่สุดก็ทันกันและเสมอกันด้วยความตาย

ผู้ที่คิดถึงความตายนั้นเป็นผู้ที่ไม่ประมาทในชีวิต ไม่มัวเมาในชีวิต เพราะเมื่อคิดถึงแล้ว ย่อมเร่งกระทำความดีและบุญกุศล เกรงกลัวต่อบาปกรรมที่จะติดตามไปในภพชาติหน้า ผู้ที่ประมาทมัวเมาต่อทรัพย์สมบัติ ยศศักดิ์ ตำแหน่งหน้าที่นั้น เป็นผู้ที่หลง เหมือนกับคนที่หูหนวกและตาบอด ซึ่งโบราณกล่าวตำหนิไว้ว่า **"หลงลำเนาเขาป่า กู่หาพอได้ยิน หลงยศอำนาจ ย่อมหูหนวกและตาบอด"** และกล่าวไว้อีกว่า **"หลงยศลืมตาย หลงกายลืมแก่"** และความจริงก็มีให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ที่บางท่านใกล้จะเข้าโลงอยู่แล้ว ก็ยังหลงและมัวเมาในอำนาจ วาสนา ตำแหน่งหน้าที่ จนลืมไปว่า อีกไม่นาน ตนก็จะต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป และเมื่อได้พรากจากไปแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนได้หลงมัวเมา เฝ้าแสวงหาหวงแหน เกาะแน่นอยู่นั้น ก็จะต้องสลายไปพร้อมกับความตายของตนสูญเปล่า ไม่ได้ตามติดกับตนไปด้วยเลย แล้วไม่นานผู้คนที่อยู่เบื้องหลังก็ลืมเลือนตนไปเสียสิ้น ดูเหมือนกับวันเวลาทั้งหลายที่ตนได้ต่อสู้มาเหนื่อยยาก ขวนขวายจนได้สิ่งดังกล่าวมานั้น ต้องโมฆะสูญเปล่าไปโดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้เลย

มรณัสสติกรรมฐานนั้น เมื่อพิจารณาไปนานๆ จิตจะค่อยๆ สงบระงับจากนิวรณ์ธรรม ๕ ประการ จนที่สุดก็เข้าถึงอุปจารสมาธิ ซึ่งความจริงกรรมฐานกองนี้เป็นเพียงสมถภาวนา แต่ก็ใกล้กับวิปัสสนา เพราะอารมณ์จิตที่ใช้นั้น เป็นการพิจารณาหาเหตุผล ในรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งหากพลิกการพิจารณาว่า อันชีวิตของคนและสัตว์ ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลาย

ไม่อาจทรงตัวตั้งมั่นอยู่ได้ เมื่อมีเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีความตายเป็นที่สุด เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้แล้ว ก็เป็นวิปัสสนาภาวนา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อใกล้จะเสด็จดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน อีก ๓ เดือน ได้ทรงปลงอายุสังขาร แล้วตรัสสอนพระอานนท์พร้อมหมู่ภิกษุทั้งหลายว่า

"อานนท์ ตถาคตได้เคยบอกเธอแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนาในสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า การที่จะขอให้สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว ที่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว และที่จะต้องมีการแตกดับเป็นธรรมดาว่า อย่าฉิบหายเลย ดังนี้ ย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะมีได้ เป็นได้ การปรินิพพานของเราตถาคตจัก มีในกาลไม่นานเลย ถัดจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราจัก นิพพาน ฯลฯ สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่มคนแก่ ทั้งที่เป็นพาลและบัณฑิต ทั้งที่มั่งมีและยากจน ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้า

เปรียบเหมือนภาชนะดิน ที่ช่างหม้อได้ปั้นแล้ว ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกและที่ยังดิบ ล้วนแต่มีการแตกทำลายไปในที่สุดฉันใด ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลาย ก็ล้วนแต่มีความตายเป็นเบื้องหน้าฉันนั้น

วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว เราจักต้องละพวกเธอไป ที่พึ่งของตัวเอง เราได้ทำแล้ว ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาท ก็สามารถที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้"

และในวันมหาปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสปัจฉิมโอวาท ที่เรียกกันว่า **"อัปปมาทธรรม"** สั่งสอนพระสาวกเป็นครั้งสุดท้าย จนดูเหมือนว่า พระธรรม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ที่ทรงสั่งสอนมานานถึง ๔๕ พรรษา ได้ประมวลประชุมรวมกัน ในปัจฉิมโอวาทนี้ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ตถาคตขอเตือนท่านทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังประโยชน์ตน และประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด"

(๒) **มีจิตใคร่ครวญถึง อสุภกรรมฐาน** อสุภ ได้แก่สิ่งที่ไม่สวย ไม่งาม เช่น ซากศพ คือมีจิตพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า ร่างกายของคนและสัตว์อันเป็นที่นิยมรักใคร่เสน่หา และเป็นบ่อเกิดแห่งตัณหาราคะ กามกิเลส ว่าเป็นของสวยของงาม เป็นที่เจริญตาเจริญใจ ไม่ว่าร่างกายของตนเองและของผู้อื่นก็ตาม แท้ที่จริงแล้วก็เป็นอนิจจัง คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง คือทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นไม่ได้ วันเวลาย่อมพรากความสวยสดงดงาม ให้ค่อย ๆ จากไป จนเข้าสู่วัยชรา ซึ่งจะมองหาความสวยงามใด ๆ หลงเหลืออยู่มิได้อีกเลย

และในทันใดที่ตายลงนั้น แม้แต่ผู้ที่เคยสนิทสนมเสน่หารักใคร่อันรวมถึง สามี ภริยา และบุตรธิดา ต่างก็พากันรังเกียจในทันใด ไม่ยอมเข้าใกล้ บ้านของตนเองที่อุตส่าห์สร้างมาด้วยความเหนื่อยยาก ก็ไม่ยอมให้อยู่ ต้องรีบ ๆ ขนออกไปโดยไว ไว้ที่วัด แล้วซากเหล่านั้นก็เน่าเปื่อยสลายไป เริ่มตั้งแต่เนื้อหนัง ค่อย ๆ พองออก ขึ้นอืด น้ำเลือดน้ำเหลืองก็เริ่มเน่า แล้วเดือดไหลออกจากทวารทั้งหลาย เนื้อหนังแตกปริ แล้วร่วงหลุดออก จนเหลือแต่กระดูก ส่งกลิ่นเน่าเหม็น เป็นที่น่าเกลียดกลัว สะอิดสะเอียน หาความสวยงามน่ารักเสน่หาใด ๆ มิได้เลย ทั้งไร้คุณค่าและประโยชน์ คงมีค่าแค่เป็นอาหารแก่หมู่หนอนเท่านั้น แล้วในที่สุดกระดูกก็กระจัดกระจายเรี่ยราดอยู่ตามดินและทราย แตกละเอียดผุพังเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แล้วเปื่อยยุ่ยเป็นปุ๋ยแก่พืชผักต่อไป หาตัวตนของเราของเขาที่ไหนมิได้เลย สังขารของเราในที่สุดก็เป็นเช่นนี้ ไม่มีอะไรคงเหลือไว้เลย

(๓) **มีจิตใคร่ครวญถึง กายคตานุสสติกรรมฐาน** บางทีเรียกกันง่าย ๆ ว่า **"กายคตาสติกรรมฐาน"** เป็นกรรมฐานที่มีอานิสงส์มาก เพราะสามารถทำให้ละ **"สักกายทิฐิ"** อันเป็นสังโยชน์ข้อต้น ได้โดยง่าย และเป็นกรรมฐาน

ที่เกี่ยวกับการพิจารณาร่างกาย ให้เห็นตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งมักพิจารณาร่วมกับอสุภกรรมฐาน มรณัสสติกรรมฐาน ซึ่งพระอริยเจ้าทุกๆ พระองค์ที่จะบรรลุพระอรหัตผลได้ จะต้องผ่านการพิจารณากรรมฐานทั้ง ๓ กองนี้เสมอ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนามิได้ ทั้งนี้เพราะบรรดาสรรพกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นความโลภ โกรธ และหลง ต่างก็เกิดขึ้นที่กายนี้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นด้วยอำนาจอุปาทาน ว่าเป็นตัวตนและของตน จึงได้เกิดกิเลสดังกล่าวขึ้น

การพิจารณาละกิเลส ก็จะต้องพิจารณาละที่กายนี้เอง มรรค ผล และนิพพาน ไม่ต้องไปมองหาที่ไหนเลย แต่มีอยู่พร้อม ให้รู้แจ้งเห็นจริงได้ที่ร่างกาย อันกว้างศอก ยาววา และหนาคืบนี่เอง

การพิจารณาก็คือ ให้มีจิตใคร่ครวญ เห็นตามสภาพความเป็นจริงว่า อันร่างกายของคนและสัตว์ ที่ต่างก็เฝ้าทะนุถนอม ว่าสวยงาม เป็นที่สนิทเสน่หา ชมเชยรักใคร่ซึ่งกันและกันนั้น แท้ที่จริงแล้วก็เป็นของปฏิกูล สกปรกโสโครก ไม่สวยไม่งาม ไม่น่ารักใคร่ทะนุถนอม เป็นมูตรเป็นคูถ เป็นที่บรรจุไว้ซึ่งสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นพืชผักและซากศพของสัตว์ ที่บริโภคเข้าไปภายในกระเพาะนั้น คือเป็นดุจป่าช้า ที่รวมฝังซากศพของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง พืชและสัตว์ที่บริโภคเข้าไป ก็ล้วนแต่เป็นของที่สกปรก เมื่อขับถ่ายออกมาจากทวารทั้งหลาย ก็ยิ่งเป็นของที่สกปรกโสโครก ซึ่งต่างก็พากันรังเกียจว่าเป็น **"ขี้"** มีสารพัดขี้ ซึ่งแม้แต่จะเหลือบตาไปมอง ก็ยังไม่อยากที่จะมอง แต่แท้ที่จริงแล้วในท้อง กระเพาะ ลำไส้ ภายในร่างกายของทุกผู้คน ก็ยังคงมีบรรดา **"ขี้"** เหล่านี้บรรจุอยู่ เพียงแต่มีหนังห่อหุ้มปกปิดไว้ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นได้จากภายนอกเท่านั้น

แต่เราท่านทั้งหลาย ก็พากันกกกอด คลึงเคล้า เฝ้าชมเชยก้อนขี้เหล่านี้ ว่าเป็นของสวยงาม น่ารักน่าใคร่ น่าเสน่หายิ่งนัก

เมื่อมีการขับถ่ายออกจากทวารหู ก็เรียกกันว่า ขี้ของหู คือ **"ขี้หู"** ที่ขับถ่ายออกทางตา ก็เรียกกันว่าขี้ตา ที่ติดฟันอยู่ ก็เรียกว่า **"ขี้ฟัน"** ที่ออกทางจมูก ก็เรียกว่าขี้ของจมูก คือ **"ขี้มูก"** รวมความแล้ว บรรดาสิ่งที่ขับถ่ายออกมา พอพ้นจากร่างกาย ในทันใดนั้นเอง จากเดิมที่เป็นของน่ารักน่าเสน่หา ก็กลายเป็นของที่น่ารังเกียจไปโดยพลัน กลายเป็นสิ่งไม่มีใครอยากรัก อยากเสน่หา เพราะเป็นขี้ และไม่มีใครอยากจะเป็นเจ้าของด้วย เมื่อไม่มีใครยอมรับเป็นเจ้าของ สิ่งที่ขับถ่ายออกมาทางผิวหนัง จึงหาเจ้าของมิได้ ซึ่งต่างก็โทษกันว่า **"ขี้ของใครก็ไม่ทราบ"** นานมาก็กลายเป็น **"ขี้ไคล"** ดังนี้เป็นต้น

นอกจากสิ่งที่ขับถ่ายออกมา จะน่ารังเกียจดังกล่าวแล้ว แม้แต่สังขารร่างกายของคนเรา เมื่อได้แยกแยะพิจารณาไปแล้ว ก็เห็นเป็นความเป็นจริงที่ว่า เป็นที่ประชุมรวมกัน ของอวัยวะชิ้นต่างๆ ที่เป็น ตา หู จมูก ลิ้น กล้ามเนื้อ ปอด ตับ ม้าม หัวใจ กระเพาะอาหาร ลำไส้ หนัง พังผืด เส้นเอ็น เส้นเลือด น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย น้ำตา น้ำปัสสาวะ ฯลฯ รวมเรียกกันว่า อาการ ๓๒ ซึ่งต่างก็ห้อยแขวนระเกะระกะ ยานโตงเตงอยู่ภายใน เมื่อแยกหรือควักออกมาดูทีละชิ้น จะไม่มีชิ้นใด ที่เรียกกันว่าสวยงาม น่ารัก น่าพิศวาสเลย กลับเป็นของที่น่าเกลียด ไม่สวย ไม่งาม ไม่น่าดู แต่สิ่งเหล่านี้ก็รวมประกอบภายในร่างกายของเราทุกผู้คน โดยมีหนังหุ้มห่อปกปิดอยู่โดยรอบ หากไม่มีผืนหนังหุ้มห่อ และสามารถมองเห็นภายในได้แล้ว แม้จะเป็นร่างกายของคนที่รักสุดสวาทขาดใจ ก็คงจะต้องเบือนหน้าหนี อกสั่น ขวัญหาย บางทีอาจจะต้องถึงขั้นจับไข้ไปเลย ซึ่งอาจจะต้องถึงขั้นทำพิธีปัดรังควานเรียกขวัญกันอีก

หากจะถือว่า ความน่ารักน่าเสน่หา อยู่ที่ผืนหรือแผ่นหนังรอบกาย ก็ลองลอกออกมาดู ก็จะเห็นว่า ไม่สวยงามตรงไหนแต่อย่างใด แต่ที่นิยมยกย่อง รักใคร่ หลงกันอยู่ ก็คือผิว หรือสีของหนังชั้นนอกสุดเท่านั้น ถ้าได้ลอก

หรือขูดผิวชั้นนอกสุดออก ให้เหลือแต่หนังแท้แดง ๆ แล้ว แม้จะเป็นหนังสดสวยของนางงามจักรวาล ผู้คนก็คงจะต้องเบือนหน้าหนี จึงเป็นที่แน่ชัดว่าคนสวยคนงาม ก็คงสวยและงามกันแค่ผิวหนังชั้นนอกสุด รักและเสน่หากันที่ผิวหนัง ซึ่งเป็นของฉาบฉวยนอกกาย หาได้สวยงามน่ารักไปเข้าถึงตับ ปอด หัวใจ ม้าม กระเพาะ ลำไส้ น้ำเลือด น้ำเหลือง อุจจาระ ปัสสาวะ อยู่ภายในร่างกายด้วยไม่

ส่วนผู้ที่ผิวหรือสีของหนังดำด่าง ไม่สดใสน่าดู ก็พยายามทาลิปสติก แต่งหน้า ทาสี พอกแป้ง ย้อม และดึงกันเข้าไป ให้เต่งตึง และออกเป็นสีสันต่าง ๆ แล้วก็พากันนิยมยกย่องชวนชมกันไป แท้ที่จริงแล้วก็เป็นความหลง โดยหลงรักกันที่แป้งและสีที่พอก หลอกให้เห็นฉาบฉวยอยู่แค่ผิวภายนอกเท่านั้น เมื่อมีสติพิจารณาเห็นความเป็นจริงอยู่เช่นนี้ หากจิตมีกำลัง ก็จะทำให้นิวรณ์ ๕ ประการ ค่อย ๆ สงบระงับลง ทีละเล็กละน้อย โดยเฉพาะจิตจะไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย แส่ส่ายไปในอารมณ์รัก ๆ ใคร่ ๆ ในที่สุดจิตก็จะสงบเยือกเย็นลง จนถึงขั้นอุปจารสมาธิได้ หากสติมีกำลังพอ ก็อาจถึงขั้นปฐมฌานได้

กายคตานุสสติกรรมฐานนั้น ความจริงก็เป็นเพียงสมถภาวนา ที่ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ถึงขั้นปฐมฌาน แต่ก็เป็นสมถภาวนา ที่เจือไปด้วยวิปัสสนาภาวนา เพราะเป็นอารมณ์จิตที่ใคร่ครวญหาเหตุและผล ตามสภาพเป็นจริงของสังขารธรรม หรือสภาวธรรม

ซึ่งหากได้พลิกการ พิจารณาอาการ ๓๒ ดังกล่าว ให้รู้แจ้งเห็นจริงว่า อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น ไม่มีการทรงตัว เมื่อมีเกิดเป็นอาการ ๓๒ ขึ้นแล้ว ก็ไม่อาจจะตั้งมั่นอยู่ได้ จะต้องเปลี่ยนแปลงไป

อาการ ๓๒ ดังกล่าวนั้น เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวเราและของเราแต่อย่างใด ร่างกายไม่ว่าของตนเองและของผู้อื่น ต่างก็เต็มไปด้วยความทุกข์ ดังนี้ก็เป็นวิปัสสนา

กายคตานุสสติกรรมฐาน เป็นกรรมฐานที่เมื่อได้พิจารณาไปแล้ว ก็จะเห็นความสกปรกโสโครกของร่างกาย จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า ไม่น่ารัก ไม่น่าใคร่ จึงเป็นกรรมฐานที่มีอำนาจทำลายราคะกิเลส และเมื่อได้รู้แจ้งเห็นจริงดังกล่าวมาก ๆ เข้า จิตก็จะมีกำลัง และเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกายทั้งของตนเองและของผู้อื่น จึงเป็นการง่ายที่ **"นิพพิทาญาณ"** จะเกิดขึ้น และเมื่อ **"นิพพิทาญาณ"** ได้เกิดขึ้นแล้ว จนมีญาณทัสสนะเห็นแจ้งอาการพระไตรลักษณ์ว่า ร่างกายเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขาแต่อย่างใด จิตก็จะน้อมไปสู่

"สังขารุเปกขาญาณ" ซึ่งมีอารมณ์อันวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายในร่างกาย และคลายกำหนัดในรูปนามขันธ์ ๕ เรียกว่า จิตปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในอุปาทานขันธ์ ๕ ซึ่งจะนำไปสู่การละ **"สักกายทิฐิ"** อันเป็นการละความเห็นผิดในร่างกายนี้เสียได้ ถ้าละได้เมื่อใด ก็ใกล้ที่จะบรรลุความเป็นพระอริยเจ้าเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา คือเป็น **"พระโสดาบัน"** สมจริงตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า การเจริญกรรมฐานกองนี้จะไม่ห่างจาก มรรค ผล นิพพาน

ฉะนั้น กายคตานุสสติกรรมฐาน จึงเป็นกรรมฐานเครื่องที่จะทำให้บรรลุพระอรหันต์ได้โดยง่าย ซึ่งในสมัยพระพุทธกาล ท่านที่บรรลุแล้วด้วยพระกรรมฐานกองนี้มีเป็นอันมาก ในสมัยที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ ได้เสด็จไปพบพราหมณ์สองสามีภรรยา ซึ่งมีธิดาที่สุดสวย นามว่า **"นางมาคัณฑิยา"** พราหมณ์ทั้งสองชอบใจในพระพุทธองค์ จึงได้ออกปากยกนางมาคัณฑิยาให้เป็นภรรยา

พระพุทธองค์ไม่ทรงรับไว้ และมองเห็นนิสัยของพราหมณ์สามีภรรยาทั้งสอง ที่จะได้บรรลุมรรคผล จึงได้ทรงแสดงพระธรรมให้ฟัง โดยยกเอากายคตานุสสติกรรมฐาน ขึ้นมาเทศน์ ซึ่งได้ตรัสตำหนิโทษแห่งความสวยงามแห่งรูปกายของนางมาคัณฑิยาว่า พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า เป็นของปฏิกูล

มูตร คูถ เน่าเหม็น หาความสวยงามใด ๆ มิได้เลย พราหมณ์ทั้งสองพิจารณาตาม ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ส่วนนางมาคัณฑิยากลับผูกโกรธ ต่อมาเมื่อนางได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนกรุงโกสัมพี ก็ได้จองล้างจองผลาญพระพุทธองค์อย่างไม่สิ้นสุด เพราะอำนาจแรงพยาบาท

อีกท่านหนึ่งก็คือ นางอภิรูปนันทา ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าเขมกะศากยะ ก็จัดว่ามีรูปงามที่สุดในสมัยนั้น และพระนางทรงภาคภูมิหลงใหลในความงดงามของพระนางยิ่งนัก แต่ด้วยบุญบารมีที่ได้เคยสร้างสมอบรมมาแล้วเป็นอันมากในอดีตชาติ เป็นเหตุให้พระนางได้สดับพระธรรมเทศนา ของพระพุทธองค์จากพระโอษฐ์ ซึ่งได้ทรงเทศน์กายคตานุสสติกรรมฐาน ควบคู่ไปกับ มรณัสสติกรรมฐาน แล้วทรงเนรมิตรูปกายของสาวงาม ที่งามยิ่งกว่าพระนางให้ปรากฏขึ้น ให้พระนางได้มองเห็น แล้วบันดาลให้รูปเนรมิตนั้น ค่อย ๆ เจริญวัย แล้วแก่แล้วชราทรุดโทรมลง ๆ จนตายไปในที่สุด แล้วก็เน่าเปื่อย สลายไปต่อหน้าต่อตา พระนางก็น้อมเอาภาพนิมิตนั้นเข้ามาเปรียบเทียบกับร่างกายของพระนาง จนเห็นว่าร่างกายอันงดงามของพระนางนั้นหาได้งามจริงไม่ ทั้งเป็นอนิจจัง และอนัตตา หาสาระแก่นสารที่พึ่งอันถาวรอันใดมิได้เลย จนพระนางได้บรรลุพระอรหันต์ในขณะนั้นเอง

และนอกจากนี้ ก็ยังมีพระนางเขมาเทวี ที่ยิ่งด้วยรูปโฉม และเป็นพระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งเมืองราชคฤห์ ก็ได้บรรลุพระอรหันต์ในทำนองเดียวกันนี้เอง

(๔) **มีจิตใคร่ครวญถึงธาตุกรรมฐาน** คือ นอกจากจะมีจิตใคร่ครวญถึงความเป็นจริงของร่างกายดังกล่าวมาในข้อ (๓) แล้ว พึงพิจารณาแยกให้เห็นความเป็นจริงที่ว่า อันที่จริงร่างกายของเราเองก็ดี ของผู้อื่นก็ดี ไม่ใช่ตัวเราของเราแต่อย่างใดเลย เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ มาประชุม เกาะกุมรวมกันเพียงชั่วคราวเท่านั้นเอง ได้แก่ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ แล้วสิ่ง

เหล่านี้ ก็ทนอยู่ในสภาพที่รวมกันเช่นนั้นไม่ได้ นานไปก็เก่า แก่ แล้วแตกสลายตายไป ธาตุน้ำ ก็กลับไปสู่ความเป็นน้ำ ธาตุดิน ก็กลับไปสู่ความเป็นดิน ธาตุลม ก็กลับไปสู่ความเป็นลม และธาตุไฟ ก็กลับไปสู่ความเป็นไฟตามเดิม

เนื้อตัวร่างกายของเรา เมื่อได้แยกส่วนออกมาดูแล้วก็มิได้มีตัวตนที่ตรงไหนแต่อย่างใด เป็นเพียงแค่เนื้อหนัง กระดูก ตับ ไต ไส้ กระเพาะ เส้นเอ็น พังผืด เนื้อเยื่อ มันสมอง ไขข้อ ฯลฯ มาเกาะกุมกัน ตัวตนของเราไม่มี ครั้นเมื่อแยกอวัยวะย่อย ๆ ดังกล่าวออกไป จนถึงหน่วยย่อย ๆ ของชีวิต คือ เซลล์เล็ก ๆ ที่มาเกาะกุมรวมกัน ก็จะเห็นว่าเซลล์เอง ก็เนื่องมาจากแร่ธาตุทั้งหลายซึ่งไม่มีชีวิตจิตใจ มารวมกันเป็นกลุ่มก้อนเล็ก ๆ ไม่มีตัวตนของเราแต่อย่างใด แม้แร่ธาตุต่าง ๆ นั้น ก็เนื่องมาจากพลังงานโปรตอน และอิเล็กตรอนเท่านั้น หาใช่ตัวตนของเราแต่อย่างใดไม่ ที่หลงกันอยู่ว่าตัวเราของเรา หาที่ไหนมิได้เลย ทุกสรรพสิ่ง ที่ดิ้นรนแสวงหา สะสมกันเข้าไว้ในที่สุดก็ต้องทิ้งจาก ซึ่งป่วยการที่จะกล่าวไปถึงสมบัติที่จะนำเอาติดตัวไปด้วย แม้แต่เนื้อตัวร่างกายที่ว่าเป็นของเรา ก็ยังเอาติดตัวไปไม่ได้ และก็เป็นความจริงที่ได้เห็นและรู้กันมานานนับล้าน ๆ ปี คนแล้วคนเล่า ท่านทั้งหลายที่ได้เคยยิ่งใหญ่ ด้วยอำนาจยศศักดิ์ อำนาจ วาสนา และทรัพย์สมบัติในอดีตกาล จนเป็นถึงมหาจักรพรรดิ์ มีสมบัติที่สร้างสมมาด้วยเลือดและน้ำตาของผู้อื่น จนค่อนโลก แต่แล้วในที่สุดก็ต้องทิ้งต้องจากสิ่งเหล่านี้ไป

แม้แต่เนื้อตัวร่างกายของท่าน ที่เคยยิ่งใหญ่ จนถึงกับเป็นผู้ที่ไม่อาจจะแตะต้องได้ แต่แล้วก็ต้องทอดทิ้งจมดินและทราย จนในที่สุดก็สลายไป จนหาไม่พบว่า เนื้อ หนัง กระดูก ขน เล็บ ตับ ไต ไส้ กระเพาะของท่าน ไปอยู่ที่ตรงไหน คงเหลืออยู่แต่สิ่งที่เป็น ดิน น้ำ ลม และไฟ ตามสภาพเดิม ที่ก่อเกิดกำเนิดมาเป็นตัวของท่านเพียงชั่วคราวเท่านั้น

แล้วตัวของเราท่านทั้งหลายก็เพียงเท่านี้ มิได้ยิ่งใหญ่เกินไปกว่าท่านในอดีต จะรอดพ้นจากสัจธรรมนี้ไปได้หรือ

เมื่อความเป็นจริงก็เห็น ๆ กันอยู่เช่นนี้แล้ว เหตุใดเราท่านทั้งหลายจึงต้องพากันดิ้นรนขวนขวายสะสมสิ่งที่ในที่สุดก็จะต้องทิ้ง จะต้องจากไป ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายวันเวลาอันมีค่าของพวกเรา ซึ่งก็คงมีไม่เกินคนละ ๑๐๐ ปี ให้ต้องโมฆะเสียเปล่าไป โดยหาสาระประโยชน์อันใดมิได้ เหตุใดไม่เร่งขวนขวายสร้างสมบุญบารมี ที่เป็นอริยทรัพย์อันประเสริฐ ซึ่งจะติดตามตัวไปได้ในชาติหน้า

แม้หากสิ่งเหล่านี้จะไม่มีจริง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ อย่างเลวพวกเราก็เพียงเสมอตัว มิได้ขาดทุนแต่อย่างใด หากสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนไว้มีจริง ดังที่ปราชญ์ในอดีตกาลยอมรับ แล้วเราท่านทั้งหลายไม่สร้างสมบุญและความดีไว้ สร้างสมแต่ความชั่วและบาปกรรม ตามติดตัวไป เราท่านทั้งหลายมิขาดทุนหรือ เวลาในชีวิตของเราที่ควรจะได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ กลับต้องมาโมฆะเสียเปล่า ก็สมควรที่จะได้ชื่อว่า เป็น **“โมฆบุรุษ”** โดยแท้

รายชื่อของผู้ร่วมจัดทำหนังสือ

๑.	คุณพันธกร มาลี คุณรุ่งอรุณ ถิ่นอ่อน และครอบครัว, คุณสม - คุณสมใจ ถิ่นอ่อน, คุณประสิทธิ์ - คุณน้อย มาลี	๒,๑๐๐
๒.	คุณกิตติภัค สนองคุณ และคุณอดิเทพ วรรณพฤษณ์	๑,๒๕๐
๓.	คุณศรณัย อภิชาตศักดิ์สกุล และคุณวรรณวลี หลิมประเสริฐศิริ	๒,๕๐๐
๔.	คุณพีรญาภัชณ์ คหกาญจน์บำรุง, คุณพรรณี พิพัฒนติกานันท์, คุณณรงค์ คหการบำรุง, คุณมาลี พิพัฒนติกานันท์ และคุณอึ้งแคนฮุย แซ่โง้ว	๗๕๐
๕.	คุณศิวาพัชร์ ตระกูล และครอบครัว	๒๕๐
๖.	คุณหัตถสัณฑ์ อัศวกรรภิรมย์ และ คุณศิริรัตน์ - คุณแจ่มใส - คุณวรสิทธิ์ อุดมสันติ์	๒,๕๐๐
๗.	คุณวรเศรษฐ์ - คุณพลอยพัชชา กฤตยรักษ์สกุล และคุณภัสส์ศา ศรีแก้ว	๒,๕๐๐
๘.	พ.ต.ท.บุรินทร์ - คุณพรทิพย์ กะปิตถา และครอบครัว	๑,๐๐๐
๙.	คุณนันทิญา พานิชภักดิ์ และครอบครัว	๒,๕๐๐
๑๐.	คุณพัชรี อนันตสิน	๒๕๐
๑๑.	คุณดวงสมร ฉัตรหลวง	๕๐๐
๑๒.	คุณรัชย์นเรศ คหกาญจน์บำรุง และคุณพิมพ์นารา แก้วกล่ำ	๒๗๕
๑๓.	คุณณัฐอาภา กุณฑีทอง	๑๕๐
๑๔.	คุณนิอร พิพัฒนติกานันท์ และคุณฐิติพันธ์ ยชญ์ปวินท์	๕๐๐
๑๕.	คุณณัฐสรัลพร กุลวุฒิภูชิสส์	๕๐๐
๑๖.	คุณศิวพร จันทร์เทศ และครอบครัว	๑,๐๐๐
๑๗.	คุณโงสุย แซ่คู	๑,๐๐๐
๑๘.	คุณหลี่เค็ง แซ่ลี้	๑,๐๐๐
๑๙.	คุณวิมล รัตนอำพล	๑,๐๐๐
๒๐.	คุณอลิสา รัตนอำพล	๑,๐๐๐
๒๑.	คุณจันทร์เพ็ญ เจริญสุข	๑,๐๐๐
๒๒.	คุณอิทธิพัทธ์ ลภัสอมรพงศ์	๑,๐๐๐
๒๓.	คุณจันทร์จิรา พุทธิวุฒิกูล	๒,๕๐๐
๒๔.	คุณวนิดา บุญนิมิตร	๒,๕๐๐
๒๕.	คุณสุวพร ล้อพูลศรี	๑,๐๐๐
๒๖.	คุณรพีพร กฤษฤานนท์	๑,๐๐๐
๒๗.	คุณวัลลีย์ ปราการพิลาศ	๑๐๐
๒๘.	คุณสุรี อึ้งอัมพรวิไล, คุณอาภาภรณ์ อึ้งอัมพรวิไล และคุณธีรฉัตร ฉายโช้น	๒,๐๐๐

๒๙.	คุณนวลจันทร์ - คุณประพาส - คุณพัฒน์นที วงศ์ศรีใส และคุณกาญจน์สิตา - คุณนิธิกิตติ์ - ด.ญ นันท์ภัทร วัชรศรัญโรจน์	๒,๕๐๐
๓๐.	คุณด๊าส ณ สงขลา และครอบครัว	๒,๕๐๐
๓๑.	คุณภาสุร์ นิมมล และครอบครัว	๒๕๐
๓๒.	คุณกัญญ์ดริน - คุณยศวีร์ ธนทวีประเสริฐ และครอบครัว	๑,๐๐๐
๓๓.	ด.ช.ชิโน และด.ญ.มิรา ก้องกิติศัพท์ชัย	๕๐๐
๓๔.	คุณเทวินทร์ ลือกิตินันท์, คุณพลกริท อดีตโต และคุณชไมนุช ลือกิตินันท์	๒,๕๐๐
๓๕.	คุณพินิจ กระแสสินธุ์	๑,๐๐๐
๓๖.	คุณไพฑูรย์ ตีรัศมีพร	๑,๐๐๐
๓๗.	คุณชนกภัทท์ กาวิราวรรณ์	๑,๒๕๐
๓๘.	คุณวิเทียน พึ่งนา	๑,๒๕๐
๓๙.	คุณธันท์ธชัย มนตรีธีรนันท์	๑,๒๕๐
๔๐.	คุณธัญธารีย์ วงศ์วรสมบัติ	๑,๒๕๐
๔๑.	นาทองฟาร์ม	๑,๐๐๐
๔๒.	คุณพินดาว ทรวงชัย	๕๐๐
๔๓.	คุณศิริลักษณ์ สมบูรณ์	๕๐๐
๔๔.	คุณนันทพัทธ์ คำประสิทธิ์คุณ	๕๐๐
๔๕.	คุณวริศรา จำปาทอง	๕๐๐
๔๖.	คุณธัญวัฒน์ สมบูรณ์	๕๐๐
๔๗.	คุณศิรัตน์รดา สมบัติบูรณ์	๕๐๐
๔๘.	คุณธนกฤต กาวิราวรรณ์	๒๕๐
๔๙.	คุณปภาวรินทร์ กาวิราวรรณ์	๒๕๐
๕๐.	คุณกิจจ์พัฒน์ กาวิราวรรณ์	๒๕๐
๕๑.	คุณขันแก้ว พึ่งนา	๒๕๐
๕๒.	คุณวิมลรัตน์ ผิวปลั่ง	๑,๒๕๐
๕๓.	คุณวรินทร์ธร อริยอมรพิศาล	๒๕๐
๕๔.	คุณภานุภณ พงศ์บางลี่	๒๕๐
๕๕.	ด.ญ.พิชญา พงศ์บางลี่	๒๕๐
๕๖.	คุณพศิษฐ์ อริยอมรพิศาล	๒๕๐
๕๗.	คุณพรพรรณ์ อริยอมรพิศาล	๒๕๐
๕๘.	คุณพิมพ์รภัช - คุณพุฒิพัฒน์ - ด.ญ. พลอยนภัส - ด.ญ. พิมพ์ภัทรา พิพัฒนศิริกุล	๒,๕๐๐
๕๙.	คุณพงษ์กรณ์ อริยอมรพิศาล และคุณจินดารัตน์ วรางค์ศรีศิริ	๕๐๐

๖๐. คุณไพรศรี ภูสีฤทธิ์ ๕๐๐
๖๑. คุณนิศานาถ แก้ววินัด ๑,๒๕๐
๖๒. คุณสุธิสา มีมุข ๕๐๐
๖๓. คุณสมุทร มีมุข ๕๐๐
๖๔. คุณนันทปรีชา จริญญา มโนมัย ๕๐๐
๖๕. คุณวรัญญู อัศวินภพ ๕๐๐
๖๖. คุณนิชดา นาคน้อย และครอบครัว ๑,๒๕๐
๖๗. คุณเพื่อม, คุณชนาภา, คุณอรไท, คุณสุวัฒน์ ภูริวัฒนกุล
และคุณพรธีรา กุณาวงค์ ๒,๕๐๐
๖๘. คุณคมกฤชช์ - คุณสุภัคชญา ธรรมรัตนกุล ๓,๗๕๐
๖๙. คุณธัญญูพัทธ์ ภวัตพงศ์พีระ และครอบครัว ๑,๒๕๐
๗๐. คุณมณีนุช คงอาชาภัทร ๒,๕๐๐
๗๑. คุณศิลจง ศรัญญา เกิดชัยฤทธิ์ ๒,๕๐๐
๗๒. คุณพันธ์ทอง ด่านประดิษฐ์กิจ ๕๐๐
๗๓. คุณสมทรง แป้นราม ๒๕๐
๗๔. คุณสัมรินทร์ และคุณวราภรณ์ บุญประคอง ๕๐๐
๗๕. คุณพรศรี เหล่ารุจิสวัสดิ์ ๕๐๐
๗๖. คุณทภา ภูไรวินท์ และคุณธัชสณฑ์ พุทธจรรยาวงศ์ ๒,๕๐๐
๗๗. คุณปทิตตา ขันแก้ว และคุณนาบิล ไกรเดีย ๑,๐๐๐
๗๘. คุณศุภจิตรา วิเศษแก้ว ๑,๐๐๐
๗๙. คุณกานต์พิชชา จันทร์ภักดี ๕๐๐
๘๐. คุณณัฐนันท์ศศิ หิรัญ และครอบครัว ๕๐๐
๘๑. คุณพจนีย์ วัชรโกญจนาท และครอบครัว ๕๐๐
๘๒. คุณภัสธิรา พุทธิรัชต์สิริ ๑,๐๐๐
๘๓. คุณธีรัตฐ์ พุทธิรัชต์สิริ ๑,๐๐๐
๘๔. คุณนฤดม อังศุภานิช ๒๕๐
๘๕. คุณกัญนรักษ์ พุทธิรัชต์สิริ ๑๕๐
๘๖. คุณทักษญา สิริอรรถสุข ๕๐๐
๘๗. คุณพัทยล์ พุทธิรัชต์สิริ ๒๕๐
๘๘. คุณภาณุเดช พุทธิรัชต์สิริ ๑๐๐
๘๙. คุณกุลทรัพย์ พุฒิจรัสพงศ์ ๒๕๐
๙๐. คุณนิทินันท์ พุฒิจรัสพงศ์ ๒๕๐
๙๑. คุณผ่องใส หลีเจริญ ๒๕๐

๙๒. คุณจีรัชญ์ญาญ์ ผลสุวรรณ์	๒๕๐
๙๓. คุณพัสกร เกตุคำ	๒๕๐
๙๔. คุณฐิตารีย์ จันทเขตต์ และคุณณัฐวุฒิ มั่นหมั่น	๑,๐๐๐
๙๕. คุณศรีนวล มั่นหมั่น	๑,๐๐๐
๙๖. คุณธัญญพัทธ์ แก้วคง และครอบครัว	๕๐๐
๙๗. คุณมัญจาปัชญ์ ปรัชญาปาราตี	๒๕๐
๙๘. คุณชินลี เคว้ก	๒๕๐
๙๙. Su Mok Tee	๒๕๐
๑๐๐. คุณณวรรณรัฐ ธนากุลรุจรัตน์	๒๕๐
๑๐๑. คุณธรรมรัตร์ ธนากุลรุจรัตน์	๒๕๐
๑๐๒. คุณนรีรัตน์ ธนากุลรุจรัตน์	๒๕๐
๑๐๓. คุณประสิทธิ์ชัย ธนากุลรุจรัตน์	๒๕๐
๑๐๔. Aloysius Quek	๑๕๐
๑๐๕. คุณกัวเจียหยิง เคว้ก	๑๕๐
๑๐๖. คุณหัษศภัณฑ์ เคว้ก	๑๕๐
๑๐๗. คุณตถิญภรณ์ เคว้ก	๑๕๐
๑๐๘. คุณณีหวราห์ เคว้ก	๑๕๐
๑๐๙. คุณณัฐกฤตา แน่นหนา เจตน์กุลธร และครอบครัว	๕๐๐
๑๑๐. ร.ต.อ ปรินทร - คุณณลดา และคุณวิลาวรรณ เมืองสุวรรณ	๒,๕๐๐
๑๑๑. คุณเพ็ญภัสสรณ์ - คุณวงศ์วริศ เตชะประจักษ์จิตต์	๑,๕๐๐
๑๑๒. คุณนันทวัฒน์ เปรมเจริญ	๕๐๐
๑๑๓. คุณภัทฤดา พรจิรัสย์	๑,๒๕๐
๑๑๔. คุณรัตน์กาญจน์ พรจิรัสย์	๕๐๐
๑๑๕. คุณอัฒธานนท์ ไชยสวัสดิ์	๑,๐๐๐
๑๑๖. คุณกฤษชภณ - คุณมิณญ์กมลล์ นวเลิศเดชากูล และครอบครัว	๒๕๐
๑๑๗. คุณณัฐสินี พงศ์ศิริธนากุล และครอบครัว	๒,๕๐๐
๑๑๘. คุณชัยยศ พรพงษ์อภิสิทธิ์	๑,๒๕๐
๑๑๙. คุณทัศน์พล พรพงษ์อภิสิทธิ์	๒๕๐
๑๒๐. คุณทินภัทร พรพงษ์อภิสิทธิ์	๒๕๐
๑๒๑. คุณนิภา พรพงษ์อภิสิทธิ์	๒๕๐
๑๒๒. คุณวิมล บุษราคัมวงศ์	๒๕๐
๑๒๓. คุณเรณู สายพิณ	๒๕๐
๑๒๔. คุณนัยรัตน์ ยะสานติทิพย์ และครอบครัว	๕๐๐

๑๒๕. คุณอาลิส - คุณวีรมน รามางกูร	๑,๐๐๐
๑๒๖. คุณไพฑูรย์ เนตรลือชา	๒๕๐
๑๒๗. คุณอรสา เนตรลือชา	๒๕๐
๑๒๘. คุณณฐภัค เนตรลือชา	๒๕๐
๑๒๙. ด.ญ.ชนิดาภา และ ด.ช.สุพศิณ เนตรลือชา	๒๕๐
๑๓๐. คุณฉลอง - คุณวิสาขะ เนตรลือชา	๓๗๕
๑๓๑. หลวงพ่อเดชะ จีนอนันต์ นายทรงพล รอดทอง และครอบครัว	๒,๕๐๐
๑๓๒. คุณวิชัย - คุณศรีนวล ปั้นงาม และครอบครัว	๒,๕๐๐
๑๓๓. คุณชัยยพล โรจน์อัครโชติ	๖๒๕
๑๓๔. คุณหงสมนต์ โรจน์อัครโชติ	๖๒๕
๑๓๕. ด.ช.กันตพงษ์ โรจน์อัครโชติ	๕๐๐
๑๓๖. คุณนาริน รัตนะโสภากุล และบุตรหลาน	๕๐๐
๑๓๗. คุณรุ่งณัฐฐา - คุณกฤษณะ ธนวจีมุนีโชติ และครอบครัว	๑,๒๕๐
๑๓๘. คุณภัททิชา วชระพันธ์	๕๐๐
๑๓๙. คุณพีระพล สิงหนนท์	๕๐๐
๑๔๐. คุณณัฐพร รัตนธีรวังสะ	๒๕๐
๑๔๑. คุณบุญญลิต จันทร์นุ่ม - คุณอิสรีย์ ใจทอง และครอบครัว	๒๕๐
๑๔๒. คุณปุณรัศมิ์ วีรธนัญเกียรติ	๑,๒๕๐
๑๔๓. คุณรุ่งทิพย์ ชินเจริญทรัพย์	๒๕๐
๑๔๔. คุณชวิศรา เหล่าคะเนศร	๑,๕๐๐
๑๔๕. คุณทินกร ทวีจิราฤกษ์	๑,๐๐๐
๑๔๖. คุณธนิภา ทวีจิราฤกษ์	๑๐๐
๑๔๗. คุณจริยา เหล่าคะเน	๕๐๐
๑๔๘. คุณนิลเนตร กัณงาม	๑๐๐
๑๔๙. คุณณภัสภรณ์ สิงห์สุพรรณ์	๑๒๕
๑๕๐. คุณสุพรรณี ชมเสียง	๑๐๐
๑๕๑. คุณเสาวลักษ์ ชาญชัยมงคล	๑๐๐
๑๕๒. คุณสมศักดิ์ นาวายนต์	๑๐๐
๑๕๓. คุณพัฒน์นรี นาวายนต์	๑๐๐
๑๕๔. คุณพิศาล - คุณรุ้งทิพย์ เมืองศรีและครอบครัว	๕๐๐
๑๕๕. คุณเอกชัย จินตทิพย์วรรณ	๒๕๐
๑๕๖. คุณแสงเดือน จินตทิพย์วรรณ	๒๕๐
๑๕๗. คุณจันทร์พร เกตุแก้วเดชา	๒๕๐

๑๕๘.	คุณชิดชนก แต้มพุดซา	๒๕๐
๑๕๙.	คุณสันติ สำราญดี	๒๕๐
๑๖๐.	คุณพรเทพ สำราญดี	๒๒๕
๑๖๑.	คุณนรีรัตน์ บุบผาชาติ	๒๒๕
๑๖๒.	คุณนราทร ปิ่นยกูล	๕๐๐
๑๖๓.	คุณกัญญาภัทร มหานาม	๕๐๐
๑๖๔.	ครอบครัวอาม่ายินดี พร้อมลูกหลาน	๕,๒๒๕
๑๖๕.	คุณสุชาดา ศักดิ์ศิริรัตน์ และครอบครัว	๒,๐๐๐
๑๖๖.	คุณนภัสพร ภัทรีชวาล และครอบครัว	๕๐๐
๑๖๗.	คุณกันตชาติ เชิดศักดิ์สกุล และคุณเฌอลัญญา โชติเชิดศักดิ์สกุล	๓๗๕
๑๖๘.	คุณพนิดา บุญวัฒน์ และครอบครัว	๓๗๕
๑๖๙.	คุณกุลธิดา จังตระกูล และครอบครัว	๑,๗๕๐
๑๗๐.	คุณกานต์สินี แสงบุญเจริญรัตน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
๑๗๑.	คุณพลภัทร ลีพรหมมา และครอบครัว	๒๕๐
๑๗๒.	คุณณิชพัณณ์ ธีรวัฒนาพัฒน์	๑,๐๐๐
๑๗๓.	คุณเครือวัลย์ ขำมั่น และคุณทินกร พนมศิลป์	๓๐๐
๑๗๔.	คุณสะไบ ลีลาพีระพันธ์	๑,๐๐๐
๑๗๕.	คุณศกลศิลป์ หิรัญวรรณพงษ์	๕๐๐
๑๗๖.	คุณนพเก้า พัชรกิตติพรกุล และคุณปีย์ รุ่งเรืองอารี	๕๐๐
๑๗๗.	คุณศิริสุดา เชื้อศิริโรจน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
๑๗๘.	คุณศันติกา มาลี	๒๐๐
๑๗๙.	คุณอรทัย แงโว้ และครอบครัว	๒๕๐
๑๘๐.	คุณจุฑามาศ จันทรา คุณสุภชัย โมราเรือง และคุณศศิธดา จันทรา	๗๕๐
๑๘๑.	คุณปณิชา เชื้อเมืองพาน	๒๕๐
๑๘๒.	คุณชานนท์ ปัญญาทิพย์	๒๕๐
๑๘๓.	นายนัษฎา วรรณะทา	๒๕๐
๑๘๔.	คุณภารดา - คุณณัฐวุฒิ วัชรพันธุ์	๖๐๐
๑๘๕.	นายอัธยา สุคนธสิงห์	๕๐๐
๑๘๖.	คุณพัชนี - คุณเสาวณีย์ เสนาพิทักษ์ และคุณสินีนาฎ พิพัฒน์เจริญ	๕๐๐
๑๘๗.	คุณการัณย์ - คุณสุชาดา กังวานเกียรติชัย	๑,๒๕๐

จัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ จำนวน ๖,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่โรงพิมพ์คนเมืองเหนือ โดย นายอิสระพงศ์ เจริญวรายุทธ ๐๙๔๘๒๖๕๓๘๒

มงคลชีวิต

๑. พระดังอาจจะไม่ดี พระดีอาจจะไม่ดัง

๒. วิชาให้ความฉลาด ถ้าขาดธรรมก็ให้โทษ

๓. คนฉลาดขาดความดี เป็นคนอัปรีย์ของสังคม

๔. ถ้าทำความดีแล้วดัง ดีกว่าถูกชังเพราะความชั่ว

๕. เป็นพระไม่สังวร จะถ่ายถอนความศรัทธา
เป็นชาวบ้านไม่เสาะหา จะนำพาให้ล่มจม

๖. ดูพระดูที่กิจวัตร ดูคฤหัสถ์ดูที่ความขยัน

๗. ความวิปริตของชาติ คือผู้มีอำนาจแตกความสามัคคี

๘. ภัยใหญ่ของชีวิต คือความคิดลุ่มหลง

๙. ดูคนดูที่การกระทำ ดูผู้นำดูที่การเสียสละ

๑๐. คนเก่งๆ มีมาก คนที่หายากคือคนดี

๑๑. สะดวกนักมักมักง่าย สบายนักมักลืมตัว

๑๒. ระฆังดังเมื่อคนตี คนดีไม่ต้องตีก็ดัง

๑๓. ลืมอะไรก็ลืมได้ แต่อย่าหลงใหลลืมตัว

๑๔. คนชั่วก็มี คนดีก็มาก คนหายากคือคนเสียสละ

๑๕. ไม่หลงของเก่าไม่เมาของใหม่เป็นหัวใจของการพัฒนา

โดย..จันทภิกขุ

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์คนเมืองเหนือ/เชียงใหม่ตะวันเหนือ โทร.089-6372176

บุคคล ๘ จำพวก ที่ไม่ควรคบ

๑. เที่ยวปล่อยข่าว
๒. เฝ้าจับผิด
๓. คิดทำลาย
๔. ใจอคติ
๕. ตำหนิผู้อื่น
๖. จุดยืนไม่มี
๗. อิจฉาริษยา
๘. มารยากลิ้งกลอก

โดย...กระดิ่งน้อย ห้อยวิหาร